

MEGJEGYZÉSEK A MAGYAR LEGO-DÖNTÉSEKHEZ – HARMONIZÁCIÓS PROBLÉMÁK A MAGYAR VÉDJEGYJOGBAN II. RÉSZ

5. ABSZTRAKT MEGKÜLÖNBÖZTETŐKÉPESSÉG^{90, 91}

Tanulmányom előző részében tisztáztam az absztrakt és konkrét megkülönböztetőképességgel kapcsolatos elvi alapokat. Ezt követően visszatérek a Lego-döntésekhez, és megvizsgálom az absztrakt megkülönböztetőképességgel kapcsolatos bírósági döntéseket és iránymutatásokat.

5.1. Az Európai Bíróság értelmezése

Az Európai Bíróság esetjoga – az előző részben bemutatott elméleti megközelítés keretei között – értelmezte az absztrakt megkülönböztetőképesség fogalmát.

Az absztrakt megkülönböztetőképesség lényege, *„hogyan azokat a megjelöléseket zárja ki a védjegyjogtól, amelyek általánosságban grafikailag nem ábrázolhatók és/vagy nem alkalmasak egy vállalkozás árujának vagy szolgáltatásának más vállalkozásokétól történő megkülönböztetésére”*.⁹²

A Philips/Remington-ügyben azt is kimondta az Európai Bíróság, nincs olyan megjelöléstípus, amely akár használat révén, akár önmagában megfelel a konkrét megkülönböztetőképességgel kapcsolatos kritériumoknak, ugyanakkor oltalomképtelen az absztrakt megkülönböztetőképesség hiánya miatt.⁹³

A Libertel-eset szerint: *„a [védjegyirányelv] 2. cikk kontextusában azt kell megvizsgálni, hogy [a megjelölés] önmagában hordoz-e speciális információt különösen a termék ... eredetére vonatkozóan”*.⁹⁴

⁹⁰ Vt. 1. § (1) bekezdés: „Védjegyjogban részesülhet minden grafikailag ábrázolható megjelölés, amely alkalmas arra, hogy valamely árut vagy szolgáltatást megkülönböztesse mások áruitól vagy szolgáltatásaitól. Módosított Vt. 2. § (1): „A megjelölés nem részesülhet védjegyjogban, ha nem felel meg az 1. §-ban meghatározott követelményeknek”

⁹¹ Irányelv 2. cikk: „Védjegyjogban részesülhet minden grafikailag ábrázolható megjelölés, így különösen szó – beleértve a személyneveket – ábra, kép, alakzat, betű, szám, továbbá az áru vagy csomagolás formája, ha e megjelölés alkalmas arra, hogy valamely vállalkozás áruit vagy szolgáltatásait megkülönböztessen más vállalkozások áruitól vagy szolgáltatásaitól”. Irányelv 3. cikk (1) bekezdés: „A megjelölés nem részesülhet védjegyjogban, illetve a védjegy törlésének van helye, ha a megjelölés: a) nem képezheti védjegy részét; ...”

⁹² Philips/Remington 37. pont.

⁹³ Philips/Remington 29–30. pont.

⁹⁴ Libertel 39. pont.

Ebben az ügyben az Európai Bíróság kibontotta a „speciális információ” fogalmát is. Eszerint egy adott megjelölés ugyan „alkalmas lehet bizonyos ötletek/gondolatok vagy érzések közvetítésére, azonban kevésbé rendelkezik olyan inherens képességgel, amely különleges információk közvetítésére teszi alkalmassá a megjelenése által – különös tekintettel arra, hogy szokásosan és széles körben használt [megjelölés] –, olyan célból, hogy a terméket ... reklámozza, vagy értékesítését elősegítse minden egyéb, külön üzenet továbbítása nélkül”.⁹⁵

Az Európai Bíróság minőségi követelményt is megfogalmazott az absztrakt szinten vizsgálendő speciális, különleges információval kapcsolatban: „meg kell határozni, hogy ... [a megjelölés] alkalmas-e pontos információk közvetítésére, különösen a termék eredetére vonatkozóan”.⁹⁶

A megjelölés absztrakt megkülönböztetőképessége szempontjából tehát önállóan, absztrakt szinten kell megvizsgálni, vajon hordozhat-e speciális információt termék, szolgáltatás eredetére vonatkozóan. A megjelölés inherens, önmagában álló tulajdonságait kell megvizsgálni: vajon külön kiegészítő üzenet nélkül képesek-e az áru vagy szolgáltatás eredetére utalni. Az ilyen üzenetnek, információnak kielégítő pontosságúnak kell lennie, hogy egyértelmű kapcsolatot teremtsen bármilyen eredetű termékkel vagy szolgáltatással.⁹⁷ Ha a megjelölés nem hordoz ilyen speciális információt, akkor nyilvánvalóan arra sem lehet képes, hogy megkülönböztessen egy árut vagy szolgáltatást más, hasonló áruktól vagy szolgáltatásoktól.

5.2. A LEGO védjegyek absztrakt megkülönböztetőképessége a magyar bíróságok értelmezésében

A Fővárosi Bíróság ítéletében a Vt. 1. § (1) bekezdése értelmezésében elvi síkon az Európai Bírósághoz közelít, és helyesen állapítja meg, az absztrakt megkülönböztetőképesség megítélésében azt kell vizsgálni, hogy „a védjegy egyáltalán alkalmas lehet-e arra, hogy valamely árut vagy szolgáltatást mások áruitól vagy szolgáltatásaitól megkülönböztessen”. Az elsőfokú határozat azt is leszögezi, hogy az elemzés figyelmen kívül kell hagyja, hogy a megjelölés „ténylegesen kifejti-e hatását” a lajstromozás szerinti áruviszonyokban. A bíróság kiindulópontja tehát helyes, eltekintve attól, hogy a megjelölés és a védjegy között nem tesz különbséget.

A konkrét elemzésben azonban a bíróság eltér az előzetesen kifejtett elvektől. Egyfelől megállapítja, hogy „előzetes ismeret nélkül nem állapítható meg, hogy a tárgy micsoda, illetve milyen funkciója van”, másfelől az ítélet szerint a kockák „szögletes alapja és kerek toldata

⁹⁵ Libertel 40. pont.

⁹⁶ Heidelberger Bauchemie GmbH C-49/02 sz. ügy [Heidelberger Bauchemie] 37. pont.

⁹⁷ Emellett a grafikai ábrázolhatósága biztosítja, hogy a megjelölés formai szempontból is pontos és állandó (közhiteles) információt hordozzon.

közt feszülő formai ellentét ... egyedivé teszi” a megjelölésen ábrázolt formát. Mivel pedig e forma „nem természetes képződmény, hanem valaki valamilyen célra készítette”, ezért „objektíve alkalmas lehet” a megkülönböztetésre.

A Fővárosi Ítéltábla döntése elfogadja a Fővárosi Bíróság érvelését, és arra hivatkozik, hogy a LEGO védjegyek alkalmasak lehetnek áruk, szolgáltatások megkülönböztetésére, mert a Vt. 1. § (2) bekezdés *d*) pontja alapján az áru, így az építőkocka formája lajstromozható megjelölés.

5.3. Az értelmezés kritikája

A Lego-döntések az áru formáját oltalmazó védjegynek tekintik a LEGO védjegyeket. Az áru formájára adott védjegyoltalom azonban, mind a Vt., mind az idézett miniszteri indokolás szerint, a térbeli védjegyek egyik fajtája, „tipikusan jelentkező változata”.⁹⁸ Azt az ellentmondást, hogy egy ábrás védjegy hogyan lehet a térbeli védjegy egyik altípusa, a Fővárosi Ítéltábla úgy oldja fel, hogy a Vt. 1. § (2) bekezdésében felsorolt védjegy-kategóriáknak nem tulajdonít jelentőséget, azt csupán „alaki kelléknek” tekinti. Ezen értelmezés veszélyeire és ellentmondásaira az előbbieken már felhívtam a figyelmet.⁹⁹ A bíróság a védjegy-kategória téves minősítésével megkerülte azt a kérdést, hogy egy fekete-fehér termékfotó mennyiben képes a termék gyártói közül egy meghatározott gyártóra utalni.

A másik probléma, hogy a Lego-döntések a saját maguk által felállított vizsgálati szempontoknak is ellentmondanak. Nem világos ugyanis: ha a Fővárosi Bíróság szerint a LEGO védjegyekről „előzetes ismeret nélkül” nem állapítható meg, hogy mit ábrázolnak, miként képesek az egyébként felismerhetetlen termék eredetére utalni.¹⁰⁰

A bíróság az ábrán látható tárgy azonosíthatatlanságából vezeti le, hogy a megjelölés (a bíróság értelmezésében a forma) egyedi. Ez az állítás egyrészt tényszerűen sem igazolható, hiszen – amint ezt a Lego igazolta is az eljárásban – a legókocka jól ismert a fogyasztók körében. Másfelől az absztrakt megkülönböztetőképesség szempontjából teljességgel érdektelen a megjelölés „egyedisége” és „természetes képződmény” jellege.¹⁰¹

Helyes értelmezésben a vizsgálat során arra kell válaszolni, az adott megjelölés önmagában és általánosságban képes-e megkülönböztetni egy árut más gyártók áruitól, képes-e betölteni a védjegy fogalmából következő eredetjelző szerepét. Ebből a szempontból egy

⁹⁸ L. 3.7 pont.

⁹⁹ L. 3.6 pont.

¹⁰⁰ A Vt. 1. § (1) bekezdésével kapcsolatos elemzéssel ellentétben a konkrét megkülönböztetőképesség [Vt. 2. § (2) bekezdés *a*) pont] vizsgálatok ugyanakkor megállapítják, hogy a LEGO védjegyek, amelyek kizárólag az áru formájából állnak, az átlagos fogyasztók körében közismertek.

¹⁰¹ A „természetes” jelleg kérdése a funkcionalitás kapcsán újra felmerül (l. 7.4.1 és 7.4.2 pont).

felismerhetetlen áru képe nyilvánvalóan nem rendelkezhetne absztrakt megkülönböztető-képességgel a Vt. 1. § (1) bekezdése alapján az áru származására, eredetére vonatkozóan.¹⁰²

A bíróságok a „természetes képződmény” követelményével és a fotón látható forma geometriai elemei közötti „formai ellentét” figyelembevételével olyan kérdéseket vizsgáltak az absztrakt megkülönböztető-képességgel kapcsolatban, amelyek nem a megjelölés piaci versenyben betöltött alkalmasságát, illetve a védjegy elsődleges funkcióját, hanem esztétikai, szubjektív szempontokat helyeztek a középpontba. Ez az értelmezés nincs összhangban a Vt. és az irányelv alapján felállított elvekkel.

5.4. Javaslat az absztrakt megkülönböztető-képesség értelmezésére

A következőkben leírt érvek alapján felvethető, hogy a LEGO védjegyek nem rendelkeznek abszolút megkülönböztető-képességgel.

5.4.1. Leíró termékfotók

A LEGO védjegyek absztrakt megkülönböztető-képességének vizsgálata a megjelölés, tehát az építőköcskákat ábrázoló termékfotók elemzését igényli. A termékfotók egyértelműen olyan megjelöléseknek minősülnek, amelyek – Keeling és az általa idézett szakirodalom megfogalmazása szerint – „mélységesen leírók”. Termékfotónál leíróbb ábra, kép egy adott árutípusról nehezen készíthető.

Indokolt tehát a kérdés, mennyiben képes egy termékfotó ábrás megjelölésként a védjegy definíciójának és funkciójának megfelelni. A termékfotó leíró jellegét már az 1969-es védjegy törvény is kifejezett lajstromozási akadálynak, illetve törlési oknak tekintette,¹⁰³ de a '90-es évekből is ismert olyan bírósági döntés, ami magától értetődőnek tekintette a fotografikus megjelölések ábrás védjegyként történő lajstromozhatatlanságát.¹⁰⁴

¹⁰² Természetesen egy grafika vagy embléma már alkalmas lehet arra, hogy egy áru, szolgáltatás eredetére utaljon, de a LEGO védjegyek esetében a megjelölés kizárólag az áru fotójából áll.

¹⁰³ Az 1969. évi IX. törvény végrehajtási rendelete, a 4/1970. (VII.1.) IM rendelet 1. § (1) bekezdése kimondta „nincs a megjelölésnek megkülönböztető jellege, ha kizárólag az áru nevéből vagy egyszerű ábrázolásából áll”.

¹⁰⁴ Az 1.Pk.24.634/2001. számú esetben a bíróság a következő indokolással látta lajstromozhatónak egy kinyomott fogkrémcsíkot ábrázoló grafika lajstromozását: „A fogkrémcsík grafikai ábrázolása hengeres formájával, cseppszerű kiképzésével térhatást vált ki a szemlélőben, ... az ilyen megjelenítés nem az áru rendeltetésének egyszerű ábrázolása, megjelölése”, illetve a védjegy „nem egy, az árut egyszerűen ábrázoló fotóból vagy fotórealista grafikából áll, hanem egy erősen stilizált, jellegzetes színekombinációjú, sajátos nézőpontból megjelenített ábra, amely ezért rendelkezik megkülönböztető erővel”. A LEGO védjegyek minden tekintetben megfelelnek a bíróság által nem lajstromozhatónak tekintett megjelöléseknek, hiszen az árut ábrázoló fotók. Egyébként az angol szabadalmi hivatal már ezt a fogkrémcsíkgrafikát is leírónak találta, és nem lajstromozta (Application No. 2148672, 29th January, 2002).

5.4.2. Speciális információk a termék eredetére

Az Európai Bíróság gyakorlata alapján is egyértelműnek látszik, hogy a LEGO védjegyekben megtestesülő jelölések nem alkalmasak az egyik vállalkozás árujának megkülönböztetésére a másik, ugyanilyen megoldást alkalmazó vállalkozás áruitól, hiszen semmilyen speciális információt nem hordoznak a termék eredetére vonatkozóan,¹⁰⁵ és nem rendelkeznek olyan tulajdonsággal, ami különleges és pontos információkat¹⁰⁶ közvetítené az „*átlagosan tájékozott, körültekintő és értelmes fogyasztó*”¹⁰⁷ felé az áru eredetére vonatkozóan. Egy legókocka fotója csak külön üzenet eljuttatásával (pl. a LEGO szövédjegy használatával a kapcsológombokon) válik képessé arra, hogy a fogyasztók irányában az adott gyártó termékének reklámozását vagy értékesítését segítse.¹⁰⁸

5.4.3. Közkinccsé vált műszaki megoldás fotója

A LEGO védjegyek absztrakt megkülönböztetőképességének vizsgálatában fontos a legó- (és Kiddicraft) kockákra adott szabadalmak szerepe is. A termékfotó ugyanis olyan műszaki megoldást ábrázol, amely szabadalmi szempontból közel fél évszázada közkinccsé vált. A korábban oltalom alatt álló műszaki megoldás bárki által szabadon felhasználható. Ha a műszaki megoldást bárki jogszerűen alkalmazhatja, akkor az azt megvalósító forma fotója értelemszerűen nem utalhat egy meghatározott legókockára, illetve gyártójára, hiszen ilyen kockát bármelyik gyártó készíthet, és azt forgalmazhatja.¹⁰⁹ A LEGO védjegyek objektíve ugyanúgy képtelenek eredetükre, gyártójukra utalni, mint ahogy a téglákról, fogaskerekekről, gerendákról vagy autógumikről (azaz más, a technika mai állása szerinti közkinccsé vált műszaki megoldásokról) készített fotók sem alkalmasak erre.

5.4.4. A fogyasztók percepciója termékfotók esetén

Kérdéses, hogy a jelölés mennyiben alkalmas a védjegy funkciójának betöltésére, mennyiben tekintik a fogyasztók a fotókat ábrás védjegyeknek. A védjegy fogalmából szükségszerűen következik, hogy a jelölés önállóan alkalmas eredetjelzőként funkcionálni. Egy

¹⁰⁵ Libertel 23. és 39. pont.

¹⁰⁶ Heidelberger Bauchemie, 37. pont.

¹⁰⁷ C-342/97 Lloyd Schufabrik Meyer-eset 35. pont, a védjegy jogi megítélés során vizsgálandó fogyasztó európai gyakorlatát részletesen bemutatja *Vida Sándor*: Az „átlagos fogyasztó” az európai és a német védjegy jogban. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 109. évf. 2. szám, 2004. április.

¹⁰⁸ L. Libertel 40. pont.

¹⁰⁹ Ugyanezt az elvet ismerteti Michael D. Bednarek cikke (*Michael D. Bednarek*: Trade Dress Protectionism. Can product configuration be protected without destroying competition? Trade Mark World, 1997. június-július, p. 18–23) egy több mint negyvenéves amerikai jogesetre hivatkozva.

termékfotó védjeggyé válása ebből a szempontból komoly aggályokat vet fel. Nehezen látható be, hogyan lehet egy ilyen megjelölés alkalmas arra, hogy a fogyasztók védjegyként érzékeljék a feléjük irányuló marketing- és reklámüzenetek között. E nélkül azonban a megjelölés fogalmilag alkalmatlan a védjegy funkciójának betöltésére.¹¹⁰

6. KONKRÉT MEGKÜLÖNBÖZTETŐKÉPESSÉG^{111, 112}

Ebben a részben vizsgálom meg a konkrét megkülönböztetőképesség és a kapcsolódó feltétlen kizáró okok értelmezését a Lego-döntésekben.

6.1. A konkrét megkülönböztetőképesség és a leíró védjegy a Vt. rendszerében (a „három az egyben” megoldás)

A konkrét megkülönböztetőképesség tágabb értelemben¹¹³ három kizáró okot foglal magában: *(i)* a megkülönböztetőképesség hiányát (lack of distinctiveness); *(ii)* a leíró jelleget (descriptiveness); és *(iii)* a generikus védjegyeket (generic signs). Az irányelv külön pontokban szabályozza ezeket az okokat. A védjegyirányelv 3. cikk (1) bekezdés *b)* pontja általánosságban a megkülönböztetőképességgel nem rendelkező védjegyek lajstromozását, a 3. cikk (1) bekezdés *c)* pontja a leíró, a 3. cikk (1) bekezdés *d)* pontja pedig a generikus védjegyek lajstromozását tiltja.

A magyar szabályozás ezzel szemben egy rendelkezésbe, a Vt. 2. § (2) bekezdés *a)* pontjába sűríti e három, az irányelvben külön meghatározott abszolút kizáró okot. Ezt ráadásul úgy teszi, hogy a leíró és a generikus védjegyeket a konkrét megkülönböztetőképes-

¹¹⁰ A Dyson-esetben az Európai Bíróság hasonló szempontokat mérlegelt, és megállapította: a porszívók porgyűjtő egységének (porszákjának) átlátszó anyagból történő elkészítésének elvi koncepciója nem minősül megjelölésnek.

¹¹¹ Vt. 2. § (2) bekezdés *a)* pont: „Ki van zárva a védjegyoltalomból a megjelölés, ha *a)* nem alkalmas a megkülönböztetésre, különösen, ha kizárólag olyan jelekből vagy adatokból áll, amelyeket a forgalomban az áru vagy a szolgáltatás fajtája, minősége, mennyisége, rendeltetése, értéke, földrajzi származása, előállítási vagy teljesítési ideje, illetve egyéb jellemzője feltüntetésére használhatnak, vagy pedig amelyeket az általános nyelvhasználatban, illetve az üzleti kapcsolatokban állandóan és szokásosan alkalmaznak.”

¹¹² Irányelv 3. cikk (1) bekezdés: „A megjelölés nem részesülhet védjegyoltalomban, illetve a védjegy törlésének van helye, ha a megjelölés: ... *b)* nem alkalmas a megkülönböztetésre; *c)* kizárólag olyan jelekből vagy adatokból áll, amelyeket a forgalomban az áru vagy a szolgáltatás fajtája, minősége, mennyisége, rendeltetése, értéke, földrajzi származása, előállítási vagy teljesítési ideje, illetve egyéb jellemzője feltüntetésére használhatnak; *d)* kizárólag olyan jelekből vagy adatokból áll, amelyeket az általános nyelvhasználatban, illetve a tisztességes üzleti gyakorlatban állandóan és szokásosan alkalmaznak; ...”.

¹¹³ Cikkemben a „tágabb értelemben vett konkrét megkülönböztetőképesség” kifejezést a Vt. 2. § (2) bekezdés *a)* pontjában és a védjegyirányelv 3. cikk (1) bekezdés *b)*-*d)* pontjában meghatározott feltétlen kizáró okok gyűjtőfogalmaként használom. A „konkrét megkülönböztetőképesség” kifejezés csak a Vt. 2. § (2) bekezdés *a)* pontjának első fordulatát, illetve az irányelv 3. cikk (1) bekezdés *b)* pontját jelenti.

séggel nem rendelkező védjegyek egy-egy változatának, alesetének tekinti.¹¹⁴ A konkrét megkülönböztetőképeség hiánya, illetve a leíró jelleg és a generikusság a Vt. rendszerében az általános–különös viszonyában állnak egymással, míg az irányelvben egyenrangú esetek.

Ez a megoldás annyiban nem meglepő, hogy a tág értelemben vett konkrét megkülönböztetőképeséggel kapcsolatos okok – különösen a használat útján szerzett megkülönböztetőképeség szempontjából nézve, amely egységesen kezeli azokat – nagyon szoros kapcsolatban állnak egymással. E három feltétlen kizáró ok gyakran egymással átfedésben kerül megállapításra.¹¹⁵ Az áru vagy szolgáltatás jellegét leíró védjegy gyakran egyben az általános nyelvhasználatban is az áru megnevezésére alkalmazott (generikus) jel, míg az akár leíró, akár generikus védjegyek természetüknél fogva általában nem rendelkeznek megkülönböztetőképeséggel a hasonló áruk és szolgáltatások vonatkozásában.¹¹⁶

Keeling, hasonlóan a magyar jogalkotókhoz, a leíró és a generikus védjegyeket a konkrét megkülönböztetőképeség egyes eseteinek tekinti. Idézi a Chiemsee-ügy ezzel egybecsen-gő főtanácsnoki véleményét és az ezt támogató szakirodalmat, valamint felhívja a figyelmet arra, hogy az irányelv és a közösségi védjegyrendelet eredeti szövegtervezetei is ezt a megoldást követték.¹¹⁷ Hasonló szoros összefüggést lát e három kizáró ok között a Philips/Remington-ügyben véleményt adó főtanácsnok.¹¹⁸

A védjegyirányelv ugyanakkor nem utal ilyen fogalmi hierarchiára. Az Európai Bíróság – többek között a Postkantoor,¹¹⁹ a Celltech-¹²⁰ és a Linde-ügyben¹²¹ – egyértelművé tette, hogy e három lajstromozást gátló okot egymástól függetlenül, külön-külön kell vizsgálni. Az a körülmény, hogy egy védjegy nem ütközik e három feltétlen kizáró ok egyikébe, nem jelenti azt, hogy nem ütközhet a másik két kizáró okba.¹²² Az irányelv és az azon alapuló Európai Bírósági gyakorlat egyenértékűnek tekinti, és külön vizsgálja a megkülönböztetőképeség hiányán, a leíró jellegen, illetve a generikusságon alapuló kizáró okokat.

¹¹⁴ A Vt. fogalmazása egyértelmű: a konkrét megkülönböztetőképeség hiánya esetén nem lajstromozható a védjegy „különösen, ha” leíró vagy generikus.

¹¹⁵ „... there is a clear overlap” Koninklijke KPN Netherland NV kontra Benelux-Merkenbau C-363/99 sz. ügy Postkantoor 67. pont, Celltech R&D Ltd kontra OHIM T-260/03 sz. ügy Celltech 22. pont.

¹¹⁶ *Bently–Sherman*: i. m. (26), p. 818–819.

¹¹⁷ *Keeling*: i. m. (72), p. 138 (különös tekintettel a 17. és 18. lábjegyzetre). Ebből következően a konkrét megkülönböztetőképeség elméleti fogalma Keeling értelmezésében tulajdonképpen három feltétlen kizáró okot takar.

¹¹⁸ E szerint az irányelv 3. cikk (1) bekezdés *c*) és *d*) pontja a *b*) pont, azaz „a megkülönböztetőképeség koncepciójának részleges jogi definíciójának” tekintendők („partial legal definition of the concept of distinctive character”) (Philips/Remington főtanácsnoki vélemény 14. pont).

¹¹⁹ Postkantoor 67. pont, idézi *dr. Vida Sándor*: Előzetes döntés a POSTKANTOOR-ügyben. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 3. (113.) évf. 1. sz., 2008. február, p. 74.

¹²⁰ Celltech 21. pont.

¹²¹ „It is clear from Article 3(1) of the Directive that each of the grounds for refusal listed in that provision is independent of the others and calls for separate examination.” [Linde AG, Windward Industries Inc. kontra Rado Uhren AG egyesített C-53/01 – C-55/01 sz. ügyek (Linde) 67. pont].

¹²² Postkantoor 69. pont.

A két megközelítés közötti ellentmondás elméleti jellegű. A dogmatikai összefüggések, így a tágan vett konkrét megkülönböztetőképesség egyes eseteinek összefüggései nem hatnak ki a jogalkalmazásra, nem okoz problémát, ha az elmélet szempontjából összefüggő egyes eseteket a gyakorlatban önállóan kell megvizsgálni és eldönteni. A Vt. jelenlegi megfogalmazása ezzel szemben azt a kockázatot hordozza, hogy a jogalkalmazók számára nem lesz egyértelmű a tágan vett konkrét megkülönböztetőképesség egyes eseteinek önálló, elkülönült vizsgálatának szükségessége. Ha a különböző tényállások összekavarodhatnak, az komoly, rendszerszerű anomáliákat eredményezhet az egyes kizáró okok működésében, és megnehezíti a közösségi esetjog befogadását.¹²³ Amint ezt a LEGO védjegyek kapcsán látni fogjuk, ez a kockázat korántsem elméleti jellegű.

6.2. A konkrét megkülönböztetőképesség hiánya és a leíró védjegy az Európai Bíróság gyakorlatában

A tágan vett konkrét megkülönböztetőképességgel számos ítéletben foglalkozott az Európai Bíróság. A konkrét megkülönböztetőképesség hiányával és a leíró jelleggel a bírósági gyakorlat közös, illetve az egyes törlési okokra vonatkozó, speciális elbírálási szempontokat alakított ki.

6.2.1. Közös szempontok

A megkülönböztetőképesség és a leíró jelleg elbírálásakor három közös vizsgálati szempontot emelhető ki.¹²⁴

Egyrészt tisztázni kell, mi az adott ügyben vizsgálandó védjegy. Elméletileg ez egyszerű feladat. Meg kell vizsgálni a védjegylajstromot, ami egyértelműen és pontosan meghatározza a védjegyet alkotó megjelölést, a grafikai ábrázolást és a védjegy egyéb releváns adatait (pl. a típusát).¹²⁵

Másrészt – ahogyan azt már korábban említettem – az absztrakt megkülönböztetőképességtől eltérően a konkrét megkülönböztetőképesség és a leíró védjegyek vizsgálata során mindig az oltalmi körbe tartozó árukra és szolgáltatásokra vonatkoztatva kell vizsgálni az adott védjegy megkülönböztetőképességét, illetve leíró jellegét.¹²⁶

¹²³ Például a konkrét megkülönböztetőképesség hiánya esetén a „kizárólag” szó nem játszhat szerepet az értelmezésben, mert az irányelvben ez szövegszerűen csak a leíró és a generikus védjegyek esetében szerepel. A Vt. alapján ilyen apró, de jelentős hatással bíró különbségek mosódhatnak el.

¹²⁴ Storck I 25. pont, Henkel 35. pont, Deutsche SiSi-Werke 25. pont.

¹²⁵ *Bently-Sherman*: i. m. (26), p. 819.

¹²⁶ Postkantoor 71. pont, Celltech 28. pont, OHIM kontra Erpo Möbelwerk C-64/02 sz. ügy 43. pont, Daimler Chrysler kontra OHIM T-355/00 sz. ügy (TELE AID) 51. pont, Daimler Chrysler kontra OHIM T-356/00 sz. ügy (CARCARD) 25. pont.

Harmadrészt meg kell vizsgálni, hogy a védjegy az átlagos (átlagosan tájékozott, körültekintő és értelmes) fogyasztók szemében mennyiben képes az adott áru, szolgáltatás eredetét garantálni, arra vonatkozóan információt adni, hiszen „*a védjegy alapvető rendeltetése, hogy garantálja a forgalmazott áru ... eredetét a fogyasztók és végfelhasználók számára, és lehetővé tegye, hogy – az összetévesztés esélye nélkül – megkülönböztethessék mások, más eredetű áruitól ... továbbá – az Európai Gazdasági Közösséget létrehozó Szerződésben célzott torzításmentes versenyben játszott alapvető szerepének betöltése érdekében – a védjegynek garantálnia kell, hogy az őt hordozó árut ... egy meghatározott vállalkozás felügyelete alatt gyártják ..., amelyik felelős az áru minőségéért*”.¹²⁷ Hasonló érvelés ismert a magyar szakirodalomban is.¹²⁸

6.2.2. A konkrét megkülönböztetőképesség hiányával kapcsolatos szempontok

Az Európai Bíróság gyakorlata térbeli védjegyekkel kapcsolatban egyértelműen megállapította, hogy bár az egyes védjegytypusokra alapvetően ugyanaz a teszt alkalmazandó, háromdimenziós védjegyek esetében az áru- vagy csomagolásforma megkülönböztetőképességének megállapíthatósága komoly nehézségekbe ütközik. Az áru formáját az átlagos fogyasztó általában „*nem tekinti úgy, mint ami bármilyen üzenetet közvetítene (csupán az áru részeként vagy megjelenítéseként kezeli azt)*”.¹²⁹ Ebből következően térbeli védjegyek nehezebben teljesítik a megkülönböztetőképesség követelményeit.¹³⁰

E követelményeket akkor teljesítheti az áru formája, ha jelentősen eltér az adott szektorban szokásosan használt áruformáktól, és olyan jellemzőkkel rendelkezik, amelyek (az általánosan alkalmazott termékformához képest) megfelelő mértékben speciálisak és esetlegesen ahhoz, hogy az átlagos fogyasztó az adott árut a jogosult termékeként azonosítsa.¹³¹

A védjegy a szokásos áruformától akkor tér el jelentősen, ha biztosítja, hogy „*az áru fogyasztói képesek érzékelni a különbséget az egyéb, [szokásosan használt] formáktól*”.¹³²

Még a jelentős eltérés igazolása esetén sem biztos azonban, hogy az adott formát az átlagos fogyasztók eredetjelzőnek tekintik. Ha ugyanis a fogyasztók úgy tekintenek az adott

¹²⁷ Sieckmann 35. pont, valamint C-349/95 Londersloot 22. és 24. pontja, C-39/97 Canon 28. pont, Philips/Remington 30. pont, Linde 41. pont.

¹²⁸ „... a jogi szabályozás szempontjából *alapvető* közvetlen *funkciója* a védjegynek, hogy az adott áruknak vagy szolgáltatásoknak más, hasonló rendeltetésű áruktól vagy szolgáltatásoktól történő *megkülönböztetésére* szolgáljon. ... A megkülönböztető-individualizáló funkció a védjegynek legfontosabb gazdasági és egyben jogi funkciója.” *Lontai-Faludi-Gyertyánfy-Vékás*: i. m. (49), p. 266.

¹²⁹ *Bently-Sherman*: i. m. (26), p. 822.

¹³⁰ Henkel 38. pont, Mag 30. pont, Deutsche SiSi-Werke 28. pont, Linde 48. pont.

¹³¹ Bang & Olufsen A/S kontra OHIM T-450/05 sz. ügy 42. pont, Deutsche SiSi-Werke 31. pont, Henkel 39. pont, Mag 30. pont, Storck I 27. pont.

¹³² *Bently-Sherman*: i. m. (26), p. 825.

formára, „*mint az áru funkciójának ellátásához szükséges alakzatra vagy pusztá díszítésre, akkor kevésbé valószínű, hogy az alakzat képes eredetjelzőként működni*”¹³³

Ezeket az elveket a Storck I-ügyben a bíróság aggálytalanul alkalmazta olyan kétdimenziós ábrás védjegy esetében, amivel egy aranyszínű cukorkacsomagolás fotóját kívánták oltalom alá helyezni – sikertelenül. Ebben az esetben a bíróság úgy látta, hogy a csomagolás fotója – a térbeli védjegyre kialakított elvek alapján – nem tartalmaz olyan megjelölést, ami független az adott áru szokásos megjelenésétől.¹³⁴

6.2.3. Leíró védjegyekre irányadó szempontok

A közösségi védjegy jog minden feltétlen kizáró okkal kapcsolatban kiemelt figyelmet szentel az adott ok mögött meghúzódó közérdeknek, jogalkotói akaratsnak. Valamennyi kizáró okot e közérdekű cél fényében kell mérlegelni.¹³⁵ A leíró jelleggel kapcsolatos feltétlen kizáró ok tilalma mögött meghúzódó közérdek annak biztosítása, hogy „*az olyan megjelölések, amelyek az árut vagy szolgáltatást magát vagy annak jellemzőit írják le, bárki által szabadon legyenek használhatók*”.¹³⁶ Ennek részeként azt kell vizsgálni, hogy a releváns fogyasztók szemében a védjegy az adott „*áruk vagy szolgáltatások jellemzőit írja-e le, vagy ez a jövőre nézve ésszerűen várható-e*”.¹³⁷ Csak így biztosítható a versenytársak közötti tiszta verseny.

Nem szükséges, hogy az adott megjelölés a versenytársak ténylegesen használják, illetve hogy őket a védjegy jogosultja ténylegesen kizárja az adott megjelölés használatából, „*elégendő, ha a megjelölés ilyen célra felhasználható*”.¹³⁸ Ez volt az alapja annak, hogy az Európai Bíróság a német védjegy jogban kialakult „*Freihaltsbedürfnis*” fogalmát¹³⁹ meghaladta, és kifejtette: önmagában az a lehetőség, hogy egy leíró (megkülönböztetőképességgel nem rendelkező) megjelölés potenciálisan kizárhatja a versenytársakat a leíró megjelölés használatából, elégendő a védjegyoltalom megtagadására.¹⁴⁰

¹³³ *Bently-Sherman*: i. m. (26), p. 835.

¹³⁴ Storck I 29. pont.

¹³⁵ Linde 71. pont, Windsurfing Chiemsee 25–27. pont, Philips/Remington 77. pont.

¹³⁶ Postkantoor 95. pont, Windsurfing Chiemsee 25. pont, Linde 73. és 77. pont, Libertel 52. pont, idézi *Vida*: i. m. (119), p. 74., Paul Reber GmbH & Co. KG kontra OHIM T-304/06 sz. ügy (Mozart) 86. pont, Tegometall International kontra OHIM – Wuppermann T-458/05 sz. ügy (TEK) 77. pont.

¹³⁷ Poskantoor 56. pont, Windsurfing Chiemsee 31. pont, idézi *Vida*: i. m. (119), p. 74, valamint *Bently-Sherman*: i. m. (26), p. 825–826.

¹³⁸ Postkantoor 97. pont, OHIM kontra Wrigley C 191/01 P sz. ügy (Doublemint) 32. pont, idézi *Vida*: i. m. (119), p. 75. illetve Mozart 90. pont, Windsurfing Chiemsee 32–34. pont.

¹³⁹ Azt a követelményt, hogy a leíró jellegre vagy megkülönböztetőképesség hiányára hivatkozva csak akkor kell megtagadni az oltalmat, ha a versenytársaknak tényleges és valós igényük van az ilyen megjelölések használatára.

¹⁴⁰ *Dr. Vida Sándor*: Az EU Bíróságának Chiemsee-ítélete és ami utána következik. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 108. évf. 1. sz., 2003. február.

A védjegy akkor minősül leírónak, ha „*kizárólag*” leíró megjelölésekből áll. A „*kizárólagosság*” követelménye a tágon vett konkrét megkülönböztetőképesség esetei közül csak a leíró és generikus védjegyek esetében alkalmazandó, a megkülönböztetőképesség hiánya esetében ilyen elvárás az irányelv nem támaszt. A *kizárólagosság* nem áll meg, ha a védjegy egészét vizsgálva találunk nem leíró elemet, vagy a leíró elemek olyan szokatlan variációja valósul meg, ami összességében már „*szokatlan kombinációt, különösen szóösszetételt vagy jelentést*” hoz létre. Ilyenkor a védjegy már nem tekinthető leírónak,¹⁴¹ a fogyasztó számára érzékelhető különbség jön létre.¹⁴²

A *kizárólagosság* ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a védjegyet alkotó megjelölés minden lehetséges jelentésének leírónak kell lennie. Elegendő, ha a védjegyet alkotó megjelölés elemeinek legalább az egyik jelentése ilyen.¹⁴³ A kérdés tehát nem az, hogy a védjegyet *kizárólag* leíró megjelölésként értelmezhető elemek alkotják-e, hanem az, hogy *kizárólag* olyan elemekből áll-e, amelyek leírók lehetnek.¹⁴⁴

Leírónak továbbá azok a védjegyek minősülnek, amelyeket a szokásos használatban a releváns, átlagos fogyasztók akár közvetlenül, akár utalás útján az adott áru vagy szolgáltatás, illetve azok lényeges tulajdonsága jelzésének tekintenek.¹⁴⁵ Ehhez a megjelölés és az áru között megfelelően közvetlen és speciális kapcsolat fennállása szükséges.¹⁴⁶

A leíró jelleget már akkor is meg kell állapítani, ha az adott megjelölés csak a kérelemben megjelölt áruosztály egyes áruai vagy szolgáltatásai tekintetében minősül leírónak.¹⁴⁷

6.3. A LEGO védjegyek megkülönböztetőképessége és leíró jellege a magyar bíróságok értelmezésében

A Vt. 2. § (2) bekezdés *a*) pontja alapján a LEGO védjegyek törlését a konkrét megkülönböztetőképesség hiányára, illetve a leíró jelleg egyes eseteire (fajta, rendeltetés, egyéb jellemző feltüntetés) hivatkozással kérték.

A Fővárosi Bíróság szerint „*akkor nem rendelkezik a védjegy megkülönböztetőképességgel, ha valamely jellemző feltüntetésére használják*”, ebben az esetben ugyanis: „*a megjelölés mint (nyelvi vagy grafikai) jelzés hozzárendelődik valamilyen tőle független, nem belőle következő, rajta túlmutató jellemzőhöz, mely hozzárendelés szükségessége széles körű társadalmi kon-*

¹⁴¹ Campina Melkunie BV kontra Benelux Merkenbau C-265/00 sz. ügy, idézi: *Bently–Sherman*: i. m. (26), p. 834.

¹⁴² Szóvédjegynél ez a megközelítés a Baby Dry-eset után némileg módosult (*Vida Sándor*: Védjegy megkülönböztetőképessége – a BABY DRY-ítélet korrekciója. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 3. (113.) évf. 1. sz., 2008. február, p. 69–79). Ez azonban a LEGO védjegyek esetében nem releváns.

¹⁴³ Doublemint 32–34. pont.

¹⁴⁴ *Bently–Sherman*: i. m. (26), p. 834.

¹⁴⁵ C-382/99 Procter & Gamble v. OHIM [Procter] 39. pont, Mozart 88. pont.

¹⁴⁶ Mozart 90. pont, TEK 80. pont.

¹⁴⁷ Mozart 92. pont, TEK 94. pont.

szenzuson alapul”. Márpedig a legórendszerű építőköcek műszaki megoldására vonatkozó szabadalmak közkinccsé válása „nem alapoz meg olyan széleskörű konszenzust, mely alapján a támadott formát általában az összeszerelhető építőköcek feltüntetésére, jelzésére használhatnák”.

Az elsőfokú döntés vitatta az MSZH azon megállapítását, hogy a LEGO védjegyek a termék rendeltetésének, vagyis az építőköcek külön-külön történő összeilleszthetőségének feltüntetésére szolgáló jelekből állnak. A Fővárosi Bíróság szerint az MSZH „a védjegy szerinti alakzat formája és funkciója között szükségszerű kapcsolatot ismert fel”, ez a következtetés azonban logikailag és ténybelileg téves, mert „önmagában abból, hogy egy tárgy formájából esetleg rendeltetésére vonatkozóan is le lehet vonni következtetéseket, nem jelenti szükségképpen azt, hogy e tárgyat e rendeltetés feltüntetésére használják”, és ez „nem ad alapot olyan képzetársításra, melyre a versenytársak illetve áruik valamely tulajdonságához szükség lehet”.

A másodfokú ítélet ezt az érvelést elfogadva kimondta, hogy nem merült fel arra vonatkozó adat, hogy „az átlagos fogyasztó ... a védjegy szerinti ábrát látva az összeszerelhetőségre való következtetéshez jutna”, illetve „[a Lego védjegy] szerinti forma nem tekinthető kizárólag olyan jelekből álló megjelölésnek, amely a versenytársak játékarúi, azon belül az összeépíthető játékkocka árui körében az áruadatok feltüntetéséhez szükséges”.

Az elsőfokú ítélet kifejti továbbá, hogy a LEGO védjegyek egyszerű formák, így csekély mértékű megváltoztatásuk is az „összbenyomás jelentősebb változását eredményezheti”. Az elsőfokú bíróság szerint az áru igazolt közismertsége és „a védjegy egyszerűsége a forma nagyfokú konzervativitását vetíti előre, vagyis csekély mértékű megváltoztatása is ... olyan más formát eredményez, melyet a fogyasztók elhatárolhatnak a vizsgált alakzattól”.

A Legfelsőbb Bíróság végzése szerint ugyanakkor: „kétségtelenül szembetűnő a műszaki összeépíthetőséget is biztosító henger alakú kiemelkedés, emellett azonban az ábrázolt építőelem rendelkezik ... esztétikai szempontokat is szolgáló, a műszaki funkciótól független ... megkülönböztetést biztosító ismérvekkel is”. A Legfelsőbb Bíróság tehát elismeri ugyan, hogy az ábrák alkalmasak az áru rendeltetésének leírására („kétségtelenül szembetűnő”), de az egyéb esztétikai jellemzők – például a kapcsológombok elrendezése, a kocka aránya – alapján a védjegyet megkülönböztetésre alkalmasnak találja.

6.4. A bíróságok értelmezésének kritikája

Korábban már ismertettem: a bíróságok a LEGO védjegyek oltalmi körét a közhiteles nyilvántartással ellentétesen állapították meg. Ezért a konkrét megkülönböztetőképesség, illetve a leíró jelleg megítélésénél is egy Magyarországon nem lajstromozott, térbeli védjegyet, a legóköckét vizsgálták a LEGO védjegyek helyett. A bíróságok a LEGO védjegyek típusának és oltalmi körének helyes értelmezése esetén arra keresték volna a választ, rendelkezik-e megkülönböztetőképességgel, illetve leíró védjegy-e a játékok áruosztályban, a legórendszerű összeépíthető játékkockák vonatkozásában a legóköcka fekete-fehér fotójából álló ábra, kép.

A Lego-döntések másik alapvető problémája, hogy a bíróságok nem választották szét és nem vizsgálták külön-külön az egyes törlési okokat, így a konkrét megkülönböztetőképességet és a leíró jelleget, illetve nem foglalkoztak a leíró jellegen belüli alkategóriákkal (faja, rendeltetés, egyéb jellemző). A döntések két külön vizsgálandó törvényi kategóriát és törlési okot keverték össze. Értelmezésükben a LEGO védjegyek leíró jellege csak akkor állapítható meg, ha nem rendelkeznek konkrét megkülönböztetőképességgel. A konkrét megkülönböztetőképesség megléte vagy hiánya azonban önálló törlési ok, független a leíró jelleg vizsgálatától.

A bíróságok a LEGO védjegyek konkrét megkülönböztetőképességét az áru, és nem az eljárás tárgyát képező védjegy közismert voltából látták levezethetőnek. Az áru és az árujelző elválasztása a védjegy jog axiómája. Az áru abban az esetben sem feleltethető meg a védjegynek, ha (térbeli védjegyek) esetében az áru formájára igényelnek oltalmat. A védjegy olyan jogintézmény (jogi konstrukció), amely az áru és előállítója, eredete közötti kapcsolatot védi.¹⁴⁸

A Lego-döntések számos olyan szempontot vettek figyelembe, amelyek sem a Vt. szövegéből, sem az irányadó európai gyakorlatból nem levezethetők. A bíróságok valamiféle „szükségszerű” kapcsolatot követeltek meg a védjegy és az áru rendeltetése, illetve funkciója között, illetve azt, hogy a védjegy „szerinti alakzat jelentése” az áru (összeszerelhető építőköcka)¹⁴⁹ legyen. A bíróságok szerint létezik olyan megjelölés, ami csak az árut „jelenti”, annak szükségszerű leképezése, de ha a megjelölés mást is jelent, akkor már lajstromozható. Ez az értelmezés szűkíti a feltétlen kizáró ok alkalmazási körét, és ellentmond az Európai Bíróság gyakorlatának, amely már a védjegy alkotóelemeinek egyik jelentésének leíró jellege esetén is megállapítja a leíró jelleget.

A konkrét megkülönböztetőképesség esetében ráadásul a kizárólagosság, a védjegyirányelvet véve alapul, szövegszerűen sem jelenik meg, csupán az adott áru szokásos formai kialakítása és az ettől való eltérés mértéke vizsgálandó. A szokásos formai kialakítás semmi esetre sem jelent „szükségszerű” kapcsolatot, a védjegy „szerinti alakzat jelentésének” kizárólagossága pedig ebben a kontextusban sem értelmezhető.

Az értelmezés problematikus volta a Legfelsőbb Bíróság döntésében teljesen világosan jelenik meg. Ez a döntés a kapcsológombok elrendezésének és arányainak esztétikai jellemzőit figyelembe véve állapítja meg a LEGO védjegyek megkülönböztetőképességét, miközben elismeri, „kétségtelenül szembeütnő a műszaki összeépíthetőséget is biztosító henger

¹⁴⁸ A bíróságok megközelítése jól tükrözi a védjegy fogalmának tisztázatlanságát, amely a megjelölés és a védjegy közötti különbség figyelmen kívül hagyásának egyik lényeges következménye.

¹⁴⁹ Az „összeszerelhető”, „összeépíthető” építőköckákra értelmezni a leíró jelleget szintén ellentmond az európai gyakorlatnak, hiszen a legóköckák a 28. áruosztályon belül az É0045 sorozatszám [építőköckák (játékszerek)] alá sorolhatók. Az európai gyakorlat egyértelműen elegendőnek veszi, ha ezen belül egy lehetséges termék tekintetében áll fenn a leíró jelleg vagy a megkülönböztetőképesség hiánya.

alakú kiemelkedés”. Az építőköcka elemeinek esztétikai sajátosságai azonban nyilvánvalóan nem vehetők figyelembe, hiszen egy legóköcka kapcsológombjának fotója elsődlegesen leíró jelentéssel bír: kapcsológombot jelent. Márpedig ha egy védjegy „kétségtelenül szembe-tűnő” módon megjeleníti az adott árut, annak rendeltetését, akkor – függetlenül esztétikai jellemzőitől – leíró védjegynek minősül.¹⁵⁰

Szintén a Vt. rendszerében nem szereplő szempontként jelenik meg a leíró jelleg bírói megítélésében, hogy a forma egyszerűsége miatt, annak kismértékű megváltoztatása is olyan más formát hoz létre, amit a fogyasztók meg tudnak különböztetni a LEGO védjegyek jogosultjának termékeitől. Nem világos azonban, hogy egy másik ábra miért befolyásolná az adott védjegy megkülönböztetőképességét, illetve leíró jellegét. Különösen igaz ez, ha a védjegy ábrázolt (közkinccsé vált) műszaki megoldást bárki gyárthatja az adott formában, így még közvetetten sem várható el, hogy más piaci szereplők más formát alkalmazzanak építőköcükük kialakításánál.¹⁵¹

E számos szempont mellett a bíróságok ugyanakkor egyáltalán nem vizsgálták a LEGO védjegyek által oltalom alá helyezett áru leíró jellegének alkategóriáit, az áru fajtáját, rendeltetését és egyéb jellemzőit. Szintén nem vizsgálták a megkülönböztetőképesség elbírálása során az áru szokásos formáját. Ezek a szempontok a leíró jelleg és a megkülönböztetőképesség vizsgálati rendszerének alapvető összetevői, így mérlegelésük elmulasztása lényegében a jogkérdés megkerülését jelenti.

6.5. Javaslat a konkrét megkülönböztetőképesség és leíró jelleg értelmezésére

A következő érvek alapján felvethető, hogy a LEGO védjegyek nem rendelkeznek konkrét megkülönböztetőképességgel, illetve leíró jellegű védjegyek.

6.5.1. Konkrét megkülönböztetőképesség

A LEGO védjegyek kizárólag az áru formájából álló ábrás megjelölések. A fogyasztók az áru formájából a legritkább esetben vonnak le következtetést az áru eredetére vonatkozóan. A LEGO védjegyek ugyanúgy fotók, mint a Storck I-ügyben elutasított megjelölések. Megállapítható tehát, hogy a LEGO védjegyekre alkalmazandók a háromdimenziós védjegyekre

¹⁵⁰ Nem világos továbbá, hogy olyan „esztétikai szempontok” és jellemzők, amivel minden térbeli forma, alakzat rendelkezik (méret, kiterjedés és arányok), miért lennének alkalmasak a megkülönböztetőképesség kiváltására. Komolyan vehető-e, hogy a fogyasztók más arányú hengeres kapcsológombok esetében egyértelműen el tudják határozni a LEGO védjegyeket a más osztású kockák ábráitól?

¹⁵¹ Később bemutatom, hogy a Legfelsőbb Bíróság felülvizsgálatai döntése megkérdőjelezi ezt a megközelítést. Aszerint ugyanis Magyarországon lehetségesnek tűnik a közkinccsé vált műszaki megoldások felhasználásának korlátozása. A Legfelsőbb Bírósága megállapította: a LEGO védjegyekhez képest csak más formai kialakítással rendelkező műszaki megoldás használható (l. részletesen 7.4.3–7.4.4 pont).

kialakított elbírálási elvek, hiszen azok „*semmilyen, az általuk oltalmazott áruk megjelenéséhez nem kapcsolódó megjelölést [jelet] sem tartalmaznak*”.¹⁵²

A legókockák a játékok árukegórián belül az építőkockák alkategóriájába tartoznak. A LEGO védjegyek ezért az általuk oltalmazni kívánt árukegórián belül meghatározható árut jelenítenek meg. Ebből következik, hogy a LEGO védjegyek konkrét megkülönböztető-képessége – hasonlóan a térbeli védjegyekhez – csak abban az esetben igazolható, ha olyan grafikus vagy szóelemmel rendelkeznek, ami az áru eredetére vonatkozó speciális információt hordoz.¹⁵³ Mivel a LEGO szóvédjegyet – a piacon forgalmazott termékektől eltérően – nem tüntetik fel a LEGO védjegyeken ábrázolt építőkockák kapcsológombjain, így a fogyasztók ilyen speciális információval nem találkoznak.

A LEGO védjegyeken ábrázolt építőkockák semmiben nem térnek el a szokásos, a piacon ismert Kiddicraft, illetve a legőrendszerű építőkockák külső kialakításától. Műanyag kockák és hengeres kapcsológombok alkalmazása a legkézenfekvőbb és a leggyakrabban használt formája az ilyen műszaki megoldással készült építőkockáknak. Ezt az eljárásban csatolt bizonyítékok is igazolták. Az eljárásban a Lego több mint száz építőkocka fotóját tartalmazó összeállítást nyújtott be a piacon fellelhető, összekapcsolható építőkockákról. Ebben 66 építőkocka hengeres kapcsológombot alkalmazott. A fogyasztók a hasonló kockák esetleges méretkülönbségeit, például a kapcsológombok átmérője vagy a kockaméret között fennálló milliméteres eltéréseket nem képesek érzékelni. A fogyasztók tehát az áru eredetére nem vonhatnak le egyértelmű következtetést a LEGO védjegyek alapján.¹⁵⁴

A LEGO védjegyeken megjelenő áruformát részletesen bemutatja a Kiddicraft játékokra 1945-ben benyújtott Kiddicraft-szabadalom leírása és az ahhoz mellékelt rajzok. A kapcsológombok hengeres formája kézenfekvő megoldása a kapcsológombok kialakításának, de maga a szabadalom más formai kialakítást is oltalom alá helyez.¹⁵⁵ A műszaki megoldást jogszerűen használja a LEGO védjegyeken megjelenő formában bármely piaci szereplő. Így a legókockák formája a LEGO védjegyeken látható módon rögzült az átlagos fogyasztókban.

Itt kell visszautalni a legó szó köznevesülésére, fajtanévvé válására.¹⁵⁶ E nyelvi változás

¹⁵² Storck I 29. pont „In such a case, the mark ... does not consist of a sign unrelated to the appearance of the products it covers.”

¹⁵³ Storck I 27. pont, Henkel 23. pont, Mag 30. pont, Deutsche SiSi-Werke 31. pont.

¹⁵⁴ A lengyel vállalkozás az eljárásban benyújtott olyan fotókat, amelyeket a piaci szereplő egyéb, akár azonos, akár különböző méretezésű építőkockákról készített. A fotók a LEGO védjegyekkel azonos beállításban ábrázolták az építőkockákat. Miután az egyes forgalmazók márkajelzéseit retusálták a fotókról, a perben eljáró képviselők sem voltak képesek azonosítani az egyes gyártók termékeit.

¹⁵⁵ „On its upper face the block is formed integrally with two longitudinal rows of bosses which may be circular as shown and or of other suitable shape.” Kiddicraft-szabadalom (UK 633 055) leírása, 11–14. sor. A Lego (a kockák belső kötőelemeire vonatkozó) alapszabadalma leírásának 16. sora szerint a kiemelkedéseknek szintén nem kell szükségszerűen hengeres alakúnak lenniük, de mind az elsődleges, mind a másodlagos (vagyis a kocka alsó felületén található) kiemelkedések esetében a hengeres alak az előnyösebb megtestesülési forma.

¹⁵⁶ I. m. (3), p. 806. (l. 3. lánbjegyzet).

jelentőséggel bír a megkülönböztetőképeség szempontjából is. Ha az adott áru márkanéve fajtánévvé válik, az egyértelműen „kisugárzik” az áru egyszerű ábrázolására is, hiszen az ábrázolás is csak az adott, általánosan ismert árufajta illusztrációjává válik. Az ilyen illusztráció azonban alkalmatlan az adott áru gyártójának megkülönböztetésére a versenytársaktól.

6.5.2. *Leíró jelleg*

A LEGO védjegyek leíró jellegének vizsgálatakor ismételtelen abból kell kiindulni, hogy a védjegyek termékfotók. A termékfotók kizárólag az áru leírására vonatkozó megjelölések, semmilyen, a termék megjelenéséhez nem kapcsolódó jelet nem tartalmaznak.

A leíró jellegre vonatkozó teszt alapkérdése: mennyiben tekinthetik az átlagos fogyasztók a LEGO védjegyeket alkotó megjelölést az ilyen építőköcskák vagy egyes tulajdonságaik leírásának. Mivel a megjelölés és az oltalmazott áru közötti kapcsolat – termékfotóról lévén szó – közvetlen és speciális, az átlagos fogyasztók percepciója értelmében a LEGO védjegyek a legóköcskák megjelenítései.

A teszt ezt követően arra keresi a választ, mi ezen áruk fajtája, rendeltetése és egyéb jellemzője, illetve van-e olyan eleme a LEGO védjegyeknek, ami nem szolgálhat ezek leírására.

A LEGO védjegyek által oltalmazott játék fajtája egy, a Kiddicraft és a Lego által szabadalmaztatott műszaki megoldáson alapuló legó építőköcska, összeépíthető építőjáték. A legó építőköcska rendeltetése az, hogy építmények stabil összeállítását tegye lehetővé úgy, hogy az építmények könnyen szétszerelhetők maradjanak. Az építőköcskák egyéb jellemzője, hogy a hagyományos építőjátékoknál nagyobb stabilitású, erősebb összekapcsolást (*clutch power*) tesznek lehetővé úgy, hogy kapcsológombokat alkalmaznak. Az eljárásban benyújtották a Lego korábbi terméktervezői osztálya vezetőjének szakvéleményét, amiben a szakértő egyértelműen jellemzi az áru rendeltetését és egyéb jellemzőit: „[a legóköcskának] téglafarmájúnak kell lennie, és rendelkeznie kell olyan eszközökkel, amelyek lehetővé teszik az építőköcskák egymással olyan módon történő összeépítését, hogy ezáltal stabil modellek vagy struktúrák legyenek kialakíthatók”.

A LEGO védjegyek fényképen, termékfotón jelenítik meg az árut, semmi más nem látható rajtuk, mint egy téglafarmájú tárgy a tetején hengeres kiemelkedésekkel. A LEGO védjegyeket alkotó megjelölések egyszerű illusztrációi egy közkinccsé vált műszaki megoldásnak. Ezért a LEGO védjegyek kizárólag olyan elemekből állnak, amiket az áru fajtája, rendeltetése és egyéb jellemzője feltüntetésére használhatnak. Ha a LEGO védjegyek ilyen formában oltalomképesek lennének, akkor sem a közkinccsé vált műszaki megoldás, sem a versenytársak által az ezen műszaki megoldáson alapuló termékek nem lennének megjeleníthetők fotókon, egyszerű grafikai ábrázolásban. Ez a korlátozás ellenkezik a leíró védjegyre vonatkozó kizáró okok alapvető céljával, és kizárja a LEGO védjegyek oltalomképességét.

7. FUNKCIONALITÁS^{157, 158}

Ebben a részben a Lego-döntések funkcionalitással foglalkozó érveit vizsgálom meg. Az elemzést elején ismét szükséges a funkcionalitás elméleti alapjainak bemutatása, ezt követi a konkrét döntések elemzése.

7.1. A funkcionalitás elméleti alapjai

7.1.1. Az iparjogvédelmi jogokon alapuló kizárólagos jogok

A funkcionalitáson alapuló kizáró okok alapvető célja a verseny és a piac védelme. E kizáró okok hivatottak megakadályozni olyan versenykorlátozó helyzetek kialakulását, amelyek ellentétesek a védjegyjog alapvető céljával: a hatékony verseny ösztönzésével. A funkcionalitás védjegyjogi tisztázásához szükséges a probléma megfogalmazása az iparjogvédelmi jogok tágabb keretében.

Az iparjogvédelmi oltalomtípusok kizárólagos jogokat, versenyjogi értelemben törvényi monopóliumot biztosítanak a jogosultak számára. Alkotmányos szempontból kizárólagos jog, monopólium csak alapos indokkal, jól körülhatárolható módon, célhoz kötött és arányos szabályozás mellett biztosítható. Erre tekintettel az iparjogvédelmi jogok a következő két szempont alapján szabályozandók: *(i)* mire terjednek ki, és *(ii)* milyen időtartamú kizárólagosságot biztosítanak.

Az iparjogvédelmi jogok által biztosított kizárólagosság – szabadalom és formatervezési minta esetében – az adott áru meghatározott vonására terjed ki. Az oltalom tárgya szabadalomnál a műszaki megoldás, formatervezési mintánál az áru megjelenésének egyéni jellege. A védjegy ezzel szemben nem az árut, illetve annak egyes tulajdonságait, hanem az áru és eredete közötti, a védjegyben megtestesülő kapcsolatot helyezi oltalom alá.

A kizárólagosság időtartama szempontjából is hasonló módon különülnek el az egyes oltalomtípusok. A szabadalom és a formatervezésiminta-oltalom időben korlátozott (húsz, illetve maximum huszonöt év) kizárólagosságot ad a jogosultaknak. A védjegyoltalom ezzel szemben – feltéve, hogy az oltalmat meghosszabbítják – időben korlátlan kizárólagosságot biztosít.

¹⁵⁷ Vt. 2. § (2) bekezdés *b)* pont: „Ki van zárva a védjegyoltalomból a megjelölés, ha ... kizárólag olyan formából áll, amely az áru jellegéből következik, vagy amely a célzott műszaki hatás eléréséhez szükséges, illetve amely az áru értékének a lényegét hordozza.”

¹⁵⁸ Irányelv 3. cikk (1) bekezdés: „A megjelölés nem részesülhet védjegyoltalomban, illetve a védjegy törlésének van helye, ha a megjelölés: ... *(e)* kizárólag olyan formából áll, amely *(i)* az áru jellegéből következik; vagy *(ii)* a célzott műszaki hatás eléréséhez szükséges; vagy *(iii)* az árunak jelentős értéket kölcsönöz”.

A szabadalom és a formatervezésiminta-oltalom időbeli korlátozására azért van szükség, mert piaci viszonyok között nem megengedhető, hogy meghatározott időn túl egyes áruk gyártói mesterséges, jogi eszközökkel jussanak kizárólagos jogokhoz versenytársaikkal szemben. A másik oldalon a szabadalom és a formatervezésiminta-oltalom biztosította kizárólagos jogok nélkül felmerül annak kockázata, hogy az áruk és szolgáltatások innovációja, a műszaki, gazdasági fejlődés és fejlesztés lelassul, megszűnik. A korlátozott idejű oltalom – az adott megoldások feltárásának kötelezettségével és a közhiteles nyilvántartások nyilvánosságával együtt – biztosítja, hogy a piaci szereplők vállalják az innovációra fordított, egyre növekvő befektetéseket, de a többi potenciális versenytárs is képes belépni az adott termék piacára.

A védjegy helyzete lényegileg más. A védjegy az áru és eredete, előállítója közötti kapcsolatot oltalmazza, ezzel közvetetten védi az árut előállító vállalkozás goodwilljét. A védjegy tehát a vállalkozás vagyonának egy részére ad jogi oltalmat. Az árujelző által felállított kapcsolat nem rontja a tényleges vagy potenciális piaci szereplők esélyeit az adott piac „támadására”, sőt ösztönzi őket saját márkájuk felépítésére, az abba történő befektetésre és az áruk minőségének növelésére. A védjeggyel kapcsolatos kizárólagos jog tehát a fogyasztók szintjén nagyobb áruválasztékot, jobb minőséget, világos és áttekinthető piaci viszonyokat eredményez. Ebből következően időbeli korlátozása – feltéve, hogy a jogosult fenntartja befektetését, és ténylegesen is használja a védjegyet – nem indokolt.

7.1.2. Iparjogvédelem és piaci verseny

A szabadalom és a formatervezésiminta-oltalom esetében a jogi szabályozásnak biztosítania kell az egyensúlyt a jogszabályon alapuló versenykorlátozás társadalmi költsége és a hatékony kutatási és fejlesztési tevékenységre ható ösztönzés társadalmi haszna között. Az egyensúly akkor áll fenn, ha minden olyan szereplő be tud lépni a piacra, aki valóban hatékony és eredményes forrásfelhasználással képes többletértéket előállítani.

A szabályozás logikája védjegy esetében eltérő. Mivel a védjegy a hatékony verseny eszköze, ezért lehetséges az oltalom időről időre történő meghosszabbítása. A védjegy használatának kötelezettségével együtt ez a hosszú távú védelem biztosítja a legnagyobb társadalmi hatékonyságot. A védjegy jogosultja egészen addig fektet be a védjegybe, a márkába, és növeli a vállalkozás vagyonát (goodwilljét), amíg ez a termék piacán ésszerű megtérülést biztosít számára, a versenytársak pedig hasonló módon fejlesztik saját védjegyeiket és márkáikat. A védjegyszabályozás logikája tehát pontosan a piaci verseny ösztönzése érdekében teszi lehetővé az oltalmi idő meghosszabbítását.

A piaci verseny azonban önmagában nem garantálja a maximális társadalmi hatékonyságot, azaz a piaci szereplők profitmaximalizálása nem eredményezi automatikusan a lehető

legnagyobb fogyasztói jólétet.¹⁵⁹ Elképzelhető, hogy a védjegy jog versenyt segítő eszközei a más iparjogvédelmi jogokkal való visszaéléshez vezetnek. Ebben az esetben a védjegy jogi oltalmat nem lehet megadni.¹⁶⁰

7.1.3. Korrekciós mechanizmusok a védjegy jogban

Az iparjogvédelmi jogok oltalmi formái közötti dinamikus egyensúlyt könnyen megbonthatja az egyes oltalmi formák keveredése, visszaélészerű felhasználása a piaci versenyben. Szükséges ezért olyan korrekciós mechanizmusok beépítése, amelyek az egyes oltalmi formák visszaélészerű használatának kiszűrésével biztosítják e kényes egyensúly fennmaradását.¹⁶¹

Az iparjogvédelmi jogok triászában a műszaki meghatározottságú oltalmi forma (szabadalom), illetve a korlátozott oltalmi időtartamú oltalmi formák (szabadalom és formatervezési minta) felől az időben korlátlan oltalmat biztosító védjegy felé haladva a visszaélészerű magatartások kockázata és hatása egyre nagyobb. Ebből következően a szabadalomtól a védjegyig haladva egyre átfogóbb korrekciós mechanizmusokat találunk. A legtágabb korrekciós szabályozás a védjegyeknél alakult ki.

A védjegyoltalom esetében mind a két, korlátozott időre szóló oltalmi formával szemben biztosítani kell a korrekció lehetőségét. Ezért a védjegyoltalom nem terjedhet ki a szabadalom, a formatervezésiminta-oltalom által oltalmazott terméktulajdonságokra: a műszaki megoldásra vagy az árukülsőre. Ugyancsak nem terjedhet ki a védjegyoltalom a verseny tárgyára, magára az árura.¹⁶² A kiterjesztésre irányuló kísérleteket a védjegyszabályozásban ki kell szűrni.

E korrekciós mechanizmusok az adott védjeggyel forgalmazott áru olyan funkcionális tulajdonságaira vonatkoznak, amelyek egyéb oltalom alá tartozhatnak, vagy azonosak az áruval, így fogalmilag nem oltalmazhatók kizárólagos jogokkal a védjegyoltalom álcája

¹⁵⁹ „A vezető gyártók érdeke nem feltétlenül esik egybe az általános közérdekkel. Ezért az árukülső oltalmának a funkcionális termékkialakításokra történő kiterjesztése előtt meg kell vizsgálnunk, vajon a termékkialakítás ilyen örökös oltalma a fogyasztók érdekét, vagy csak a [piac]vezető ... érdekét szolgálja.” *Bednarek*: i. m. (109), p. 19.

¹⁶⁰ E tekintetben a védjegyek lajstromozását a funkcionalitásra alapító kizáró okok szoros kapcsolatban állnak a joggal való visszaélés általános tilalmának klasszikus polgári jogi fogalmával, vagyis azzal a helyzettel, amikor a jogi oltalom érvényesítése saját céljával ellentétes eredményre vezet.

¹⁶¹ Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ugyanazon áru műszaki megoldása, dizájnja és a fogyasztók számára megkülönböztető képességgel rendelkező, eredetjelző formája nem felelhet meg mind a három oltalmi forma követelményeinek. Egy ilyen esetben azonban szigorúan szétválasztandók az egyes oltalmi formákkal védett jellemzők, az oltalom tárgyai, és a korrekciós mechanizmusok érvényesítésével biztosítani kell, hogy az egyes oltalmi formák ne kerülhessenek átfedésbe, azaz ne tegyék lehetővé a védjegy jog visszaélészerű alkalmazását.

¹⁶² Az áruval kapcsolatos korrekció szükségessége nem az iparjogvédelmi jogokkal összevetésben mutatkozik meg. Az ok tisztán közgazdasági: a termékmonopólium megakadályozása.

alatt. Ha ugyanis a versenytársakat a védjegyen keresztül a védjegyjogosult elzárhatná az áru funkcionális tulajdonságai (illetve az áru) hasznosításától, akkor számukra lehetetlenné válna a piacra lépés. Így a védjegyjogosult visszaélne a védjegy jogintézményének céljával, sértené a fogyasztók érdekét és a hatékony verseny követelményét. A védjegyjogokban megfogalmazott, funkcionálitással kapcsolatos feltétlen kizáró okok tehát korrekciós mechanizmusai a védjegyszabályozásnak, amelyek az egyéb oltalmi formákkal, illetve a termékmonopolizációval kapcsolatos piaci kockázatokat szűrik ki.

7.2. A funkcionális az európai jogban és a Vt. rendszerben

Az európai védjegy jog az előző elvek alapján szabályozza a funkcionálitáson alapuló kizáró okokat. A Vt. 2. § (2) bekezdés *b*) pontja, illetve az irányelv 3. cikk (1) bekezdés *e*) pontja alapvetően azt a célt szolgálja, hogy megakadályozza olyan megjelölések lajstromozását, amelyek kizárólag az áru formájából állnak, és amelyek az adott „*árúk olyan műszaki vagy funkcionális jellemzőire adna[k] monopóliumot [kizárólagos jogokat], amelyeket a fogyasztók nagy valószínűséggel a versenytársak áruiban is igényelnek*”.¹⁶³ A funkcionálitással kapcsolatos kizáró okok értelmezésének főbb jellemzőit az alábbiakban mutatom be.

7.2.1. Kizárólagosság

A funkcionális alapkérdése, milyen megjelölések esnek e kizáró okok hatálya alá. A védjegyirányelv szerint azok a megjelölések tartoznak ide, amelyek „*kizárólag formából*”, illetve „*kizárólag az áru formájából*” állnak.¹⁶⁴

Az irányelv magyar fordítása és a Vt. szabálya némileg eltérően fogalmaz. A magyar szöveg szerint a megjelölésnek „*kizárólag olyan formából*” kell állnia, amely a funkcionális három esete egyikének felel meg (árjelleg, technikai megoldás vagy az áru lényeges értékét hordozó forma). A magyar nyelvű szöveg az „*olyan*” vonatkozó névmás használata miatt úgy is értelmezhető, hogy a „*kizárólag*” szó nemcsak a megjelölés összetételére, hanem a megjelölés egészére vonatkozik. Vagyis nem a megjelölésnek kell kizárólag az áru formájából állni, de ezen áruforma kizárólag funkcionális elemekből állhat. Ez az értelmezés ellentétes lenne az Európai Bíróság iránymutatásaival.

A Philips/Remington-döntés szerint a funkcionálitáson alapuló kizáró okok „*megakadályozzák, hogy egy olyan megjelölés, amely kizárólag az áru formájából áll, lajstromozható legyen*”, továbbá „*ha az [irányelv] 3. cikk (1) bekezdésében felsorolt feltétel megvalósul, [akkor]*

¹⁶³ Philips/Remington 78–80. pont, Linde 72. pont.

¹⁶⁴ Az irányelv angolul: „Signs which consist exclusively of: ... the shape ...”, németül: „Zeichen die ausschliesslich bestehen: ... aus der Form”.

a kizárólag az áru formájából álló megjelölés ... nem lajstromozható”.¹⁶⁵ A kizárólag szó tehát nem a forma elemeire, hanem a megjelölés összetételére vonatkozik. Ez azért fontos, mert ebben az értelmezésben nem az a kérdés, hogy a forma valamennyi eleme a kizáró ok hatókörébe esik, hanem csak az, hogy a megjelölés kizárólag egy alakzatból, formából álljon.

7.2.2. A funkcionalitás és a megjelölés típusa

A „kizárólag az áru formájából álló” megjelöléseket általában a térbeli védjegyekkel azonosítják. A magyar szakirodalom kifejezetten úgy hivatkozik a funkcionalitással kapcsolatos feltétlen kizáró okokra, hogy azok „specifikusan a térbeli védjegyekre felállított kizáró okok”.¹⁶⁶ A külföldi szerzők egy része is automatikusan leszűkíti a funkcionalitáson alapuló kizáró okok alkalmazását a térbeli védjegyekre.¹⁶⁷ Ez az álláspont vitatható. Bár a Philips/Remington-ügy ezt a kérdést közvetlenül nem érintette, néhány megállapítása arra utal, a funkcionális kizáró okok alkalmazása nem szűkíthető a térbeli védjegyekre.

Elsődlegesen hangsúlyozom: a funkcionalitás esetében nem a védjegyet, hanem a megjelölést kell vizsgálni. Ezért a megjelölésnek kell „kizárólag” formából (alakzatból), illetve az áru formájából állni, és ezt a formát kell vizsgálni a funkcionalitás szempontjából. Mivel a grafikai ábrázolás minden esetben kétdimenziós, ezért a térbeli védjegyet alkotó megjelölés (fotó) és egy fényképszerű, fotóhű megjelölésből álló ábrás védjegy esetében a megjelölés és az azon látható forma azonos grafikai ábrázolásban jelenik meg.¹⁶⁸ Ilyen esetben az ábra és az alakzat védjegyzetése lényegében azonos kockázatot jelent a funkcionalitás szempontjából. Ezért mindkét esetben indokolt a funkcionalitásra vonatkozó feltétlen kizáró ok alkalmazása.

A Philips/Remington-ügyben szereplő angol védjegy ábrás védjegyként lajstromozott megjelölés volt. Ezt a védjegyet ugyanis az 1938-as angol védjegy törvény alapján lajstro-

¹⁶⁵ Philips/Remington 76. pont. Az idézet angolul: „Article 3(1)(e) is a preliminary obstacle liable to prevent a sign consisting exclusively of the shape of a product from being registrable. If any one of the criteria listed in Article 3(1)(e) is satisfied, a sign consisting exclusively of the shape of the product ... cannot be registered as a trademark.” L. még Benetton Group SpA kontra G-Star International BV C-371/06 sz. ügy (Benetton/G-Star) 26. pont.

¹⁶⁶ Vida Sándor: Az Európai Bíróság újabb döntései térbeli védjegyekről. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 109. évf. 6. sz., 2004. december, p. 49–53. A Magyar Szabadalmi Hivatal szintén ezt az álláspontot foglalta el, és – tekintettel arra, hogy a LEGO védjegyek ábrás védjegyként kerültek lajstromozásra – megkülönböztetőképesség hiányában rendelte el a törlést.

¹⁶⁷ Keeling: i. m. (72), p. 137; Thomas Helbling L. L. M.: Shapes as Trade Marks – The Struggle to Register Three Dimensional Signs: A Comparative Study of United Kingdom and Swiss Law. IPQ, Sweet and Maxwell Ltd., p. 423.; Bently–Sherman: i. m. (26), p. 807. 13. lábjegyzet.

¹⁶⁸ Más kérdés, hogy a megjelölések grafikai megjelenésének azonossága azonban nem eredményezi a védjegyek oltalmi körének azonosságát, továbbá a fotografikus termékbábrázolás általában leíró védjegyek minősül, így a funkcionalitás ábrás védjegyek esetében történő alkalmazása nem tipikus.

mozták, ami nem tette lehetővé térbeli védjegyek regisztrációját.¹⁶⁹ A térbeli védjegyek lajstromozhatóságát az 1994-es angol védjegy törvény vezette be, így a korábban ábrás védjegyként lajstromozott, kizárólag az áru formájából álló védjegyek esetében fennállt a lehetőség a megjelölést alkotó forma funkcionalitás szempontjából történő értelmezésre.

A Philips/Remington-ügy ettől függetlenül is alátámasztani látszik, hogy a funkcionalitással kapcsolatos okok nem kizárólag térbeli védjegyekre értelmezhetők. A döntés ugyanis megállapítja: ha az irányelv 3. cikk (1) bekezdés e) pontjában foglalt bármelyik feltétel megvalósul, „a kizárólag az áru formájából álló megjelölés vagy az adott forma grafikus ábrázolása” nem lajstromozható.¹⁷⁰ E megfogalmazás a forma grafikus (kétdimenziós) megjelenítését is a funkcionalitással kapcsolatos kizáró okok körébe vonja. A Storck I-ügy, ahol nem a cukorkacsomagolást, hanem annak fotóját kívánták lajstromozni, szintén ezt a szemléletet tükrözi: „az áru külsejéből álló háromdimenziós védjegyekkel kapcsolatban kialakult eset jog olyan esetben is alkalmazandó, ahol ... az adott árut kétdimenziós ábrázolásban megjelenítő ábrás védjegyről van szó”.¹⁷¹

Alapos érvek mutatnak tehát arra, hogy a funkcionalitásra vonatkozó kizáró okok szűk körben – ha a megjelölés az adott forma képszerű, fényképszerű ábrázolása – ábrás védjegyként lajstromozott megjelöléseken megjelenő formákra is értelmezhetők.

7.2.3. Funkcionalitás és leíró jelleg

A funkcionalitással kapcsolatos kizáró okok három alapjellemezője a konkrét megkülönböztetőképeséggel, a leíró jelleggel, illetve a generikus védjegyekkel összevetve mutatkozik meg.

Először is a funkcionalitással kapcsolatos kizáró okok lényege a közérdek, a tisztességes, hatékony és torzításmentes verseny és a maximális fogyasztói jólét céljainak biztosítása.¹⁷² Ezzel szemben a tágan vett konkrét megkülönböztetőképeségre vonatkozó kizáró okoknál csak kisegítő (értelmező) szabályként jelenik meg az egyes okok mögötti közérdek, a versenytársak jogos igénye az adott leíró védjegy használatára.

Másodszor: a tágan vett megkülönböztetőképeség a védjegyre, míg a funkcionalitás esetkőre a grafikai ábrázolásra, a „megjelölésre” vonatkozik. A megjelölés és a konkrét áru közötti kapcsolat (a védjegy) tehát az absztrakt megkülönböztetőképeséghez hasonlóan a

¹⁶⁹ A Philips/Remington-ügyben szereplő védjegy lajstromozási körülményeire utal *Bently–Sherman*: i. m. (26), p. 810–811.

¹⁷⁰ Philips/Remington 76. pont, angolul: „a sign consisting exclusively of the shape of the product or of a graphic representation of that shape cannot be registered as a trade mark”.

¹⁷¹ Storck I, 29. pont.

¹⁷² E tekintetben a funkcionalitáson alapuló kizáró okok erősen hasonlítanak a közrendbe vagy közérdekre utalóan [Vt. 3. § (1) bek. a) pont] és a fogyasztók megtévesztésén alapuló [Vt. 3. § (1) bek. b) pont] kizáró okokra, amelyek szintén a közérdek sérelmének nevesített eseteit helyezik oltalom alá. E hasonlóságra hívja fel a figyelmet a Philips/Remington főtanácsnoki vélemény 18. pontja is.

funkcionalitással kapcsolatos kizáró okok esetében figyelmen kívül marad. A funkcionalitás vizsgálata esetén kizárólag a védjegyet hordozó grafikai megjelölést kell önmagában, *a priori* vizsgálat alá vonni.

Harmadsorban a funkcionalitással kapcsolatos kizáró okok esetében nincs helye a használat révén szerzett megkülönböztetőképességen alapuló mentesülésnek. Ha ugyanis a torzításmentes verseny és a fogyasztói jólét érdeke (a közérdek védelmének nevesített esetei) állnak a vizsgálat középpontjában, akkor figyelmen kívül kell hagyni a jogosult magánérdekére alapított mentesülési okot. Ezért a funkcionális megjelölés használatával szerzett megkülönböztetőképességre hivatkozással nem lajstromozható. Ezt a tételt erősítette meg a Philips/Remington-ügyben az Európai Bíróság: „*ha egy forma lajstromozását megtagadják az irányelv [szerinti, funkcionalitásra vontkozó kizáró okok] alapján, ... azt semmilyen esetben sem lehet lajstromozni az irányelv 3. cikk (3) bekezdése [a használat révén megszerzett megkülönböztetőképesség] alapján*”.¹⁷³

7.2.4. A funkcionalitás elsődlegessége

Az előző összehasonlításból kiderül: a funkcionalitás alá eső kizáró okok jelentősebb és alapvetőbb piaci kockázatot kívánnak kiszűrni, mint a tág értelemben vett megkülönböztetőképességgel kapcsolatosak. A megelőzni kívánt kockázat nagyobb súlya indokolja a funkcionális kizáró okok elsőbbségét a megkülönböztetőképességgel kapcsolatos kizáró okokkal szemben.

„*Termékvédjegyek*”¹⁷⁴ esetében a védjegyirányelv 3. cikk (1) bekezdés *e*) pontjában meghatározott funkcionális kizáró okok „*előzetes akadályát*”¹⁷⁵ képezik az adott megjelölés lajstromozhatóságának. Ha tehát egy védjegy kizárólag egy adott áru formájából álló megjelölést tartalmaz, akkor lajstromozhatóságának vizsgálata először a megjelölés funkcionalitásával kezdődik. Ha a megjelölés nem ütközik az irányelv 3. cikk (1) bekezdés *e*) pontjába, akkor következhet a védjegy megkülönböztetőképességének elemzése az irányelv 3. cikk (1) bekezdés *b*)–*d*) pontja alapján.¹⁷⁶ Az elsődleges vizsgálat során a használat révén szerzett megkülönböztetőképesség nem játszik szerepet.¹⁷⁷

A funkcionalitással kapcsolatban az eljáró bíróságoknak szem előtt kell tartaniuk az elsődleges és a másodlagos vizsgálat szétválasztását. Vizsgálatukat nem terjeszthetik ki a

¹⁷³ Philips/Remington 57. pont és Benetton/G-Star 26–28. pont.

¹⁷⁴ A Linde- eset több helyen (pl. Linde 68., 72, 76. pont) használja a „product [trade] mark” és a „product signs” kifejezéseket.

¹⁷⁵ Linde 44. pont és 65. pont.

¹⁷⁶ Linde 45. pont.

¹⁷⁷ Ugyanakkor az absztrakt és a konkrét megkülönböztetőképesség kapcsán az Európai Bíróság éppen fordított logikát követ (l. 4.2.1 és 5.1 pont).

megjelöléssel és funkcionalitásával össze nem függő szempontokra. Csak így biztosítható a védjegyoltalommal történő visszaélés kockázatának hatékony kizárása.

7.2.5. Funkcionalitás és más oltalmi formák

A funkcionalitáson alapuló kizáró okok alkalmazásához az adott megjelölésben ábrázolt árujellemezőnek nem kell tényleges oltalom alatt állnia szabadalomként vagy formatervezési mintaként. Ilyenkor csak azt kell vizsgálni, vannak-e olyan tulajdonságai a kérdéses árunak, amelyek más iparjogvédelmi (esetleg szerzői jogi) oltalmi formák hatókörébe tartozhatnának, és ezek lényeges elemei-e a megjelölésnek. Ha a funkcionalitás kizárólag párhuzamos oltalom esetében lenne vizsgálható, az szükségtelen szűkítése lenne a kizáró ok hatókörének. Az áru minden olyan, alkotómunka eredményeként kialakult jellemzője, amely más iparjogvédelmi oltalomban részesíthető vagy részesíthető lett volna, nem oltalomképes védjegyként.

Ugyanakkor az alakzat korábbi vagy egyidejű szabadalmi vagy formatervezésiminta-oltalma fontos a megjelölés védjegyjogi oltalomképességének vizsgálatában. A más oltalmi forma kiemeli a megjelölésben megjelenített áru funkcionalitását, és valószínűsíti a visszaélészerű (oltalomhosszabbító) védjegyzetést.

Önmagában tehát az a tény, hogy a megjelölésben megtestesülő árura (vagy az abban kifejeződő technikai megoldásra) korábban szereztek szabadalmi vagy formatervezésiminta-oltalmat, nem eredményezi automatikusan a kizáró ok megállapíthatóságát, de az egyéb oltalmak megkerülhetetlenek a megjelölés funkcionalitásának vizsgálatában.^{178, 179}

7.3. A funkcionalitás esetei

A funkcionalitással kapcsolatban a Vt. és az irányelv három okot sorol fel. Ezek lefedik a védjegyoltalom azon eseteit, amikor összeütközésbe kerülhet más iparjogvédelmi oltalmi formákkal vagy magával az áruval.

¹⁷⁸ A Lego közösségi védjegyével kapcsolatos OHIM-döntés 40. pontja [idézi *Bently-Sherman*: i. m. (26), p. 811, 41. sz. lábjegyzet]. A CFI-döntés 85. pontja ezt a mérlegelési szempontot kifejezetten megerősíti.

¹⁷⁹ A funkcionalitásra vonatkozó abszolút kizáró okok lényegében a más szerzői vagy iparjogvédelmi jogába ütköző védjegyek lajstromozását kizáró viszonylagos (relatív) kizáró okok pandantjai. A viszonylagos (relatív) kizáró oknál azonban ténylegesen fennálló szellemi alkotásokkal kapcsolatos jogokról és azok sérelméről van szó, amelyet jogosultjuk érvényesíthet, míg az abszolút kizáró ok nem csak lajstromozott jogokra vonatkozik, és bárki érvényesítheti, sőt az „akadályozó” jog jogosultjával szemben is érvényesíthető. A két fajta kizáró ok további különbségeinek bemutatása meghaladja elemzésem kereteit.

7.3.1. Az áru jellegéből következő forma

Az első esetscsoport az áru, illetve az áru jellegéből következő áruformára vonatkozó megjelölések oltalom alá helyezését akadályozza meg.¹⁸⁰ Ezzel kizárják olyan megjelölések lajstromozását, amelyek megegyeznek az adott áru lényegével, az áruval magával. E nélkül olyan védjegy válna lajstromozhatóvá, ami – a védjegy fogalmával ellentétben – az árut helyezné oltalom alá, és nem az adott áru és az előállító közötti kapcsolatra nyújtana kizárólagos jogot. Így a védjegy egy termékpiacon zárna le ahelyett, hogy a versenyt fokozná és erősítene. A szakirodalom példái az áruk alapvető formáira beszédesek: a citrom formája nem lajstromozható az ilyen gyümölcsökre, az esernyő, a fogkefe formája az azonos árukra¹⁸¹ vagy a labda gömbformája labdákra.¹⁸²

Ennek az esettípusnak alapkérdése, milyen árukategória alapján kell meghatározni az áru jellegéből következő formákat. Ha nagyon szűk az árukategória meghatározása (pl. háromfejű elektromos borotvák), akkor semmilyen áruforma nem lesz alkalmas védjegyzetetésre, ha viszont tágan értelmezzük az árut (pl. borotvák), akkor a kizáró ok alkalmazhatatlanná válik. Ezzel kapcsolatban több megközelítés ismert. Vida többször idézett cikkében „objektivizálódott”, „alapvető formákat” sorol ebbe a kategóriába, amiket „a közönség az áru természetére figyelemmel természetesnek tart”.¹⁸³ Más szerző az adott iparágban és kereskedelmi forgalomban használt „alapvető formákat” említi.¹⁸⁴ A bíróságoknak továbbá az árut kereskedelmi szempontok szerint kell megvizsgálni, „egy banán éppen úgy nem lajstromozható a gyümölcsök vonatkozásában, mint a banánokra”.¹⁸⁵ Ezek az álláspontok segítenek ugyan, de nem adnak objektív, világos kritériumokat az árukategória meghatározásához. Valószínű, hogy pontosabb szempontrendszert a jövőben az Európai Bíróság adhat.

Álláspontom szerint ez a kérdés a versenyjogi termékpiacon azonosításban alkalmazott keresleti helyettesíthetőségi vizsgálathoz hasonlóan oldható meg.¹⁸⁶ A fogyasztók szemszögéből kell megállapítani, milyen terméket tekintenek az áru alternatívájának, milyen keresleti oldali helyettesíthetőség mutatható ki az adott esetben. Ha az árunak már nem helyettesítő terméke a javasolt árukategóriába tartozó minden áru (pl. az elektromos borotvának nem helyettesítő terméke a hagyományos borotva), akkor a vizsgált árukategóriát szűkebbre kell vonni. Ha az árukategória és az oltalmazni kívánt áru között helyettesítési viszony van, akkor megfelelő a kiindulási alap a jellegzetes áruforma meghatározásához.

¹⁸⁰ L. aVt. 2. § (2) bekezdés *b*) pont első fordulata, illetve a védjegyrányelv 3. cikk (1) bekezdés *e*) pont *i*) alpontja. Az irányelv angol szövege: „the shape which results from the nature of the goods themselves”.

¹⁸¹ *Helbling*: i. m. (167), p. 426.

¹⁸² *Vida*: i. m. (166), p. 50.

¹⁸³ *Vida*: i. m. (166), p. 50.

¹⁸⁴ *Helbling*: i. m. (167), p. 426.

¹⁸⁵ *Cornish–Llewelyn*: i. m. (72), p. 672.

¹⁸⁶ A termékpiacon meghatározásának elmélete a versenyjogban ugyanúgy a túl szűk, illetve a túl tág meghatározás dilemmájával szembesül.

7.3.2. Műszaki hatást megvalósító forma

7.3.2.1. Általános elvek

A funkcionalitás második esetcsoportja a műszaki eredmény, műszaki hatás eléréséhez szükséges formák lajstromozhatóságát tiltja.¹⁸⁷ E rendelkezés a szabadalmi oltalom körébe eső teljesítményekkel kapcsolatos. Az áruforma védjegyoltalom alá helyezése kizárt, mivel lényeges tulajdonsága műszaki meghatározottságú. Ettől még „*a műszaki alkotás*”¹⁸⁸ – feltéve, hogy megfelel az Sztv.¹⁸⁹ rendelkezéseinek – szabadalomként oltalomképes. Ez azonban nem jelenti azt, hogy csak a szabadalmi szempontból oltalomképes megoldások védjegyztetése ütközik akadályba. Szintén nem lajstromozható a szabadalmi oltalomban nem részesíthető műszaki megoldás. A védjegyjog sem a szabadalmi oltalom meghosszabbítását, sem annak védjegyoltalmon keresztül történő helyettesítését nem szolgálhatja.

7.3.2.2. Lényeges elemek funkcionalitása

A kizáró ok vizsgálatának alapkérdése, hogy az adott áruforma milyen elemeit kell vizsgálni alkalmazása során. A Philips/Remington-döntés egyértelműen rögzíti: „*Az [irányelv] 3. cikk (1) bekezdés e) pontja úgy értelmezendő, hogy a kizárólag az áru formájából álló megjelölés nem lajstromozható, ha megállapítható, hogy az adott forma lényeges funkcionális tulajdonságai csupán műszaki eredménynek tulajdoníthatók.*”¹⁹⁰ Ez egyfelől megerősíti, hogy a kizárólagosság a megjelölés összetételére vonatkozó feltétel.¹⁹¹ Másfelől rögzíti, hogy az adott formának csak a lényeges elemeit kell vizsgálni a műszaki hatással összefüggő kizáró oknál.

Az első kérdés tehát az, vajon a megjelölés kizárólag az áru formájából áll-e. Ezt követően kell megkeresni a formának (alakzatnak) a műszaki hatás eléréséhez szükséges, lényeges műszaki, funkcionális jellemzőit. Ha a funkcionális jellemzők lényeges elemei, akkor az alakzat nem lajstromozható.¹⁹²

¹⁸⁷ L. a Vt. 2. § (2) bekezdés *b*) pont második fordulata, illetve a védjegyirányelv 3. cikk (1) bekezdés *e*) pontjának (*ii*) alpontja. Az irányelv angol szövege: „which is necessary to obtain a technical result”

¹⁸⁸ *Lontai-Faludi-Gyertyánfy-Vékás*: i. m. (49), p. 194

¹⁸⁹ A találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény.

¹⁹⁰ Philips/Remington 84. pont és negyedik válasz. Angolul: „Article 3(1)(e), second indent, of Directive 89/104 must be interpreted to mean that a sign consisting exclusively of the shape of a product is unregistrable by virtue thereof, if it is established that the essential functional features of that shape are attributable only to the technical result.”

¹⁹¹ L. 7.2.1 pont.

¹⁹² A Philips/Remington-döntés 84. pontja első olvasatban csak a lényeges, funkcionális elemek vizsgálatára utal, és arra hogy ezen elemeknek kell kizárólag funkcionálisan meghatározottaknak lenniük. Ezt a tautologikus megfogalmazást a Philips/Remington-döntés 79. pontja, az OHIM-döntés 48. pontja és a CFI-döntés 42–43. pontja oldja fel. Ebből vezethető le azon értelmezés, hogy a megjelölés lényeges elemeinek kell funkcionálisan (műszakilag) meghatározottak lenniük. Hasonló megoldást alkalmazott Rimer J. az angol esetjogban is [*Bentley-Sherman*: i. m. (26), p. 812.]

A teszt nem foglalkozik az alakzat olyan elemeivel, amelyek nem lényegesek, illetve azon tulajdonságaival, amelyek nem funkcionálisak. Ez az értelmezés a jogszabályhely dogmatikai céljából következik – az áruformán keresztül nem alakulhat ki, illetve nem hosszabítható meg monopolhelyzet egy műszaki megoldás tekintetében. Amennyiben tehát az oltalom alá helyezni kívánt alakzat lényeges elemei funkcionálisan meghatározottak, akkor ezek esztétikai tulajdonságai nem alapozhatják meg az abszolút kizáró ok alóli mentesülést.¹⁹³ Ellenkező értelmezéssel a szabályozási cél alapjaiban sérülne, hiszen minden alakzat rendelkezik esztétikai jellemzőkkel, és ezekre hivatkozva a funkcionális formák könnyen mentesülnének a kizáró ok alkalmazása alól. Ezzel sérülne a versenytársak joga a funkcionálisan meghatározott műszaki megoldások (és az azokat megtestesítő formák) közötti szabad választásra.¹⁹⁴

7.3.2.3. Szükségesség – alternatív formák

Következő szempontként tisztázni kell, hogyan értelmezendő, hogy az adott forma „szükséges” a műszaki hatás megvalósításához. Ha a forma elengedhetetlen feltétele (*conditio sine qua non*) a műszaki hatás elérésének, akkor nem alkalmazható a kizáró ok, ha létezik olyan alternatív forma, ami ugyanazt a műszaki hatást váltja ki. Ha azonban csak az vizsgálandó, hogy a forma lényeges elemei szükségesek-e az adott műszaki hatás eléréséhez, akkor teljesebben mindegy, léteznek-e alternatív formai megoldások.

A Philips/Remington-ügyben Colomer főtanácsnok részletesen elemezte ezt a problémát.¹⁹⁵ Szerinte a szűkítő értelmezés – tehát az alternatív formák alapján történő mentesülés lehetősége – nem a védjegyekre, hanem a formatervezési mintára vonatkozó szabályokból vezethető le.¹⁹⁶ Ez a szabályozás logikájából következik, hiszen a formatervezési minta az árukülsőre biztosít korlátozott időtartamú kizárólagos jogokat. Az oltalom fennállása alatt elvárható, hogy a versenytársak más áruformával valósítsák meg ugyanazt a műszaki hatást, ha ez lehetséges. A védjegnél azonban az áruforma önmagában már nem, csak a közte és a termék előállítója közötti kapcsolat részesülhet korlátlan ideig fenntartható oltalomban.

¹⁹³ Ezzel összhangban alakította ki álláspontját az angol bírói gyakorlat. A Philips és a Remington közötti újabb ügyben egy módosított – és a Philips szerint esztétikailag többletelemeket tartalmazó – megjelölést sem talált oltalomképesnek a bíróság a Philips/Remington megállapításai és az amerikai jogban ismert „funkcionalitáselv” (functionality doctrine) alapján: *Bently–Sherman*: i. m. (26), p. 812–813. A magyar bíróságok döntései, mint azt a későbbiekben bemutatom, ezzel ellentétes irányba mozdultak.

¹⁹⁴ Philips/Remington 78–79. pont.

¹⁹⁵ Philips, főtanácsnoki vélemény 30–42. pont.

¹⁹⁶ A formatervezési mintaoltalomról szóló 2001. évi LXVIII törvény 6. § (1) bekezdése olyan árukülsőről beszél, amely „kizárólag a termék műszaki rendeltetésének következménye”. A formatervezési minták oltalmáról szóló 98/71/EK irányelv 7. cikkének idegen nyelvű változatai szintén egyértelműen fogalmazzák („solely dictated by its technical function”, „die ausschliesslich durch dessen technischen Funktion bedingt sind”). A védjegyirányelv német változata nem a „bedingt” (feltételezett, feltétlenül szükséges), hanem az „erforderlich” (szükséges) szót használja.

Ezért nem korlátozható a potenciális versenytársaknak a műszaki megoldás megvalósításához használt forma kiválasztására vonatkozó joga.¹⁹⁷ A védjegy nél ezért a műszaki megoldással (és az egyéb alesetekkel) kapcsolatos funkcionális teszt szigorúbb: ha a megjelölés az áruforma műszaki megoldásához szükséges alakzat, akkor mindenképpen meg kell tagadni az oltalom megadását.

A Philips/Remington-ügyben az Európai Bíróság ezt az értelmezést követte, és kimondta: nem eredményez mentesülést, ha „*léteznek olyan egyéb [áru]formák, amelyekkel ugyanazt a műszaki hatást lehet elérni*”.¹⁹⁸ A döntés hangsúlyozta, hogy a védjegy oltalom nem korlátozhatja a versenytársaknak a közkinccsé vált műszaki megoldások közötti választásra vonatkozó jogát.¹⁹⁹ Ez implicit módon azt is jelenti, hogy a versenytársak funkcionális áruformákra vonatkozó választási joga kívánatos, és természetes következménye a piaci versenynek. A fentiekből következik, hogy az alternatív formák megléte vagy hiánya teljességgel kívül esik e kizáró ok alkalmazási körén.

7.3.3. Az árunak lényeges értékét adó forma

A funkcionálitáson alapuló kizáró okok harmadik típusa olyan formák lajstromozását tiltja, amelyek lényeges értékkel járulnak hozzá az áru értékéhez. E helyütt csak utalok a Vt. és az irányelv vonatkozó rendelkezéseinek magyar és angol nyelvű szövege közötti különbségre. A Vt. és az irányelv magyar fordítása ugyanis az „*áru értékének lényegét hordozó*” formákról beszél. Ez a megfogalmazás szintén szűkítő értelmezésre ad lehetőséget.²⁰⁰ Ez a rendelkezés egyértelműen a formatervezési minta (esetleg szerzői jogi mű) oltalmi körébe eső árukülső-jellegzetességek védjegyztetését korlátozza.²⁰¹ Azokat az árukülsőket tehát, amelyek a fogyasztók szemszögéből kiemelkedő szerepet töltenek be az áru kiválasztásában – azaz a fogyasztók az árukülső miatt (is) veszik az adott árut –, nem lehet védjegy oltalomban részesíteni.²⁰²

¹⁹⁷ Colomer főtanácsnok találóan jegyzi meg, ha az alternatív formák mentesülési okként működnek, akkor a védjegyjogosult az optimális műszaki megoldás formáját, illetve valamennyi piacképes (költséghatékony) műszaki megoldás formáját kisajátíthatná (Philips főtanácsnoki vélemény 39. pont).

¹⁹⁸ Philips/Remington 84. pont.

¹⁹⁹ Philips/Remington 78. pont.

²⁰⁰ Azok a formák, amelyek lényeges értékkel járulnak hozzá az áruhoz („gives substantial value to the good”) nem azonosak az „áru értékének lényegét” hordozó formákkal. Az irányelv szerint a forma nem az áru teljes értékét hordozza, hanem az áruban megjelenő összes lényeges érték egyike. Nem mindegy, hogy az „érték hordozó” funkció egészét vagy csak egy részét kell hordoznia az alakzatnak. E tekintetben megfontolandó a Vt. és az irányelv magyar fordításának módosítása.

²⁰¹ Helbling: i. m. (167), p. 430. Vída: i. m. (166), p. 50.

²⁰² Cornish–Llewelyn: i. m. (72), p. 673. és Helbling: i. m. (167), p. 430.

7.4. A LEGO védjegyek funkcionális jellege a bíróságok értelmezésében, az értelmezés kritikája

A bíróságok a funkcionalitás keretében helyesen érzékelték, hogy a Vt. 2. § (2) bekezdés *b*) pontja alatt több törlési ok szerepel, és szétválasztották az áru jellegére, illetve az általa célzott műszaki hatásra alapozott kizáró okok vizsgálatát. Ennek megfelelően tanulmányom is külön vizsgálja a kétféle érvrendszert.

7.4.1. A LEGO védjegyeken megjelenített áru jellege

Az áru jellegére vonatkozóan, korábbi ítéletére²⁰³ hivatkozással, a Fővárosi Bíróság döntése megállapítja: „*az áru jellegéből következő forma alatt olyan forma értendő, amelyet a fogyasztó az áru természetére figyelemmel természetesnek tart*”.

Az elsőfokú határozat ezt követően megvizsgálja az áru természetét, és ehhez az árujegy-zékben szereplő játékokon és játékszereken belül az építőjátékokat veszi alapul. Hangsúlyozza azonban, hogy az „*építőjáték jelleg nem szűkíthető a [LEGO védjegyek] szerinti [legó] építőjáték működési mechanizmusán alapuló építőjátékokra*”, így az építőjátékok természetét általában, és nem kifejezetten a legó típusú építőjátékokat (építőkockákat) vizsgálja. A döntés szerint ha a bíróság a ténylegesen oltalmazott árut venné figyelembe, akkor az „*valójában már a [Vt. 2. § (2) bekezdés b) pontjának második fordulatában meghatározott] célzott műszaki hatás vizsgálatát jelentené*”.

A bíróság az építőjáték „*legtermészetesebb változatának*” tekinti a fakockákat, amelyek „*egyszerű geometriai formaként*” nem lennének lajstromozhatók. Ezzel szemben az összeépíthető játékok, így a legó fajtájú építőjátékok „*egyike sem természetes, valamennyi ... alkotói munka eredménye*”. Ebből következik, hogy a legó fajtájú építőjáték formája nem következik az áru jellegéből. A Fővárosi Ítéltábla határozata megismétli, a Legfelsőbb Bíróság végzése pedig – további részletezés nélkül – helybenhagyta a fenti érvelést.

7.4.2. Az áru jellegével kapcsolatos döntések kritikája

Az áru természetét a magyar bíróságok egyfajta „*organikus*”, „*biológiai*” fogalomként értelmezték, szükségtelenül szűkítve e kizáró ok alkalmazási körét.²⁰⁴ A bíróság azon kifogása, hogy a megjelölésekben ábrázolt formák nem természetesek, hanem „*alkotói munka*” kö-

²⁰³ 8.Pkf.26.378/2005/5.

²⁰⁴ Hasonló jelenséget ír le *Bently-Sherman*: i. m. (26), p. 810. A példa a futball-, illetve rögbilabda formája lajstromozhatóságának kizártságát említi. Ez azért is szemléletes példa a legókockákkal kapcsolatban, mert a 28. áruosztályon belül létezik „*labdák labdajátékokhoz*” elnevezésű kategória. Ennek ellenére az idézett szerzők sem látnak lehetőséget a labda „*természetes*” formájára hivatkozva sorrend felállítására (pl. a rögbilabda formája lajstromozható, mert a természetes forma a focilabda gömb alakja).

vetkezmenyei, nehezen értelmezhető. Minden védjegy mesterséges képződmény, alkotómunka eredménye (a bíróság által természetesnek tételezett fakocka sem a fán terem). Ezért ha az áru jellegét csak a „természetes” formák esetében lehetne kifogásolni, az lényegében alkalmazhatatlanná tenné e kizáró okot.

A bíróság az áru vizsgálatakor a 28. áruosztályon belüli építőjátékok (sorozatszám: É0044) kategóriáját vette alapul annak ellenére, hogy ezen áruosztályon belül adekvátabb az építő-kockák (sorozatszám: É0045) kategóriája. Ettől függetlenül az árujelleg vizsgálatát kizárólag e kategóriákra alapozni nem célszerű. Az építőjátékok, illetve építőkockák kategóriája a keresleti oldal (a fogyasztók) szempontjából nem egységes. Az egyes építőkockákat, építőjátékokat oltalmazó árujelző vizsgálata nem tágítható ki minden építőjátékra vagy építőkockára. Az építőjáték vagy az építőkocka fogalmából semmilyen jellegzetes áruforma nem vezethető le.

A fakockák összevetése a legókockákkal önkényes rangsort állít fel az egyes építőkocka-típusok között. A LEGO építőjátékok helyettesítő termékei csak azonos elven működő építőjátékok lehetnek. Ennél tágabb kategória a jellegzetes forma fogalmát értelmezhetlenné teszi.

Szintén nehezen tartható érv a bíróságok részéről, hogy a ténylegesen oltalmazott áru (a legókocka) vizsgálata már egy másik kizáró okkal kapcsolatos vizsgálatot, a műszaki hatás vizsgálatát jelentené. Az áru jellegének vizsgálata csak az oltalmazott áru meghatározását követően lehetséges. Ez önmagában nem jelenti az áru műszaki hatásának vizsgálatát, sőt szükségzerű kiindulópontja bármilyen, az áru jellegével kapcsolatos funkcionalitásvizsgálatnak.

7.4.3. A LEGO védjegyeken megjelenített áruforma célzott műszaki hatása a bíróságok értelmezésében

A célzott műszaki hatással kapcsolatban a Fővárosi Bíróság különbséget tesz a Vt.-ben szereplő „célzott műszaki hatás” és a szabadalmakban leírt „műszaki megoldás” között. A bíróság szerint a védjegyjogi tényállásban a „forma és a célzott műszaki hatás összefüggését” kell megvizsgálni, ezért a szabadalomban leírt „műszaki megoldásból” csak a szabadalmi igénypontot kell figyelembe venni, mivel az határozza meg a célzott műszaki hatás elérésének „minimális (szükséges) feltételeit”. Ezért a bíróságok kizárólag az egyik Kiddicraft-szabadalom igénypontjait vizsgálták, a szabadalmi leírást és az ahhoz mellékelte ábrát (amely a ma is ismert 2x4 kapcsológombos legókockát ábrázolta) a bizonyítékok mérlegelése során teljességgel figyelmen kívül hagyták.

A bíróság döntése a legkorábbi Kiddicraft-szabadalom első igénypontját idézi.²⁰⁵ Ezután megállapítja, hogy az igénypontból levezethetők a LEGO védjegyeken szereplő alakzatok

²⁰⁵ UK 529 580: „Olyan üreges játékkocka vagy hasonló [építő]elem, amely több, a felületből kiálló kapcsológombbal vagy hasonló kitüremkedéssel rendelkezik a nyitott oldalával ellentétes oldalon, és amely kapcsológombok olyan módon vannak elhelyezve, hogy a rájuk helyezett építőkocka oldalsó falának belső felületével összekapcsolhatók legyenek, és ilyen módon megakadályozzák az oldalirányú elmozdulást, azzal jellemezve, hogy a kapcsológombok olyan módon vannak elhelyezve, amely lehetővé teszi az építőelemek egymás tetején történő vagy eltolt elrendezését.”

következő jellemzői: „(i) szögletes (kocka vagy téglalap) alap, amely következik abból, hogy építőkockákról van szó; (ii) kapcsológombok az alapon; (iii) a kapcsológombok szimmetrikus elhelyezkedése ...; (iv) a kocka falvastagsága és a kapcsológomb nagysága közti összefüggés”.

A bíróság szerint az idézett igénypont „nem tárja fel”: (a) a kocka „sima felszínét és viszonylag éles sarkait”; (b) a kapcsológombok „korong alakját, sima felszínét és tetejét”, valamint (c) „a kocka alapjának és a kapcsológomboknak az egymáshoz viszonyított szélesség–magasság–hosszúság arányát”. A LEGO védjegyeken látható alakzatok e tulajdonságai a bíróságok szerint „lényeges formai jellemzők”, amelyek „nem tekinthetők egyben funkcionális jellemzőknek is”. A Legfelsőbb Bíróság „esztétikai szempontokat is szolgáló, a műszaki funkciótól független elemeknek” nevezi az alakzatok fenti vonásait. A Fővárosi Ítéltábla szerint ezek az elemek „esztétikai, formatervezési szempontokat” követnek.

Mivel ezen esztétikai, formai elemek – amelyek „esetlegesen, helyettesíthetők, vagyis nem szükségesek a célzott műszaki hatás eléréséhez” – nem kizárólag a műszaki funkciót, a műszaki hatás elérését szolgálják, ezért „értékelhető az a körülmény, hogy a célzott műszaki hatás más módon, alternatív formákkal is megvalósítható”. A Fővárosi Bíróság a Philips/Remington-döntés 83. pontja²⁰⁶ alapján ugyanis úgy látja, hogy „alternatív formákra akkor nem lehet hivatkozni, ha bebizonyosodott, hogy az áru formájának lényegi, funkcionális jellemzői kizárólag a műszaki megoldásnak tulajdoníthatók”.

A funkcionalitáson alapuló kizáró ok céljával kapcsolatosan a Fővárosi Ítéltábla kiemeli, hogy „amennyiben a [Vt. 2. § (2) bekezdés b) pontja alapján] csak a térbeli forma (téglatest) és a kapcsológomb ténye lenne a vizsgálat körébe vonható, [akkor] az összeilleszthető építőkockák egyike sem lenne lajstromozható”, ez pedig „a védjegy jog alapelveivel összeegyeztethetlen lenne”. A Legfelsőbb Bíróság ennél még érdekesebb megállapítást tesz. Döntése értelmében a térbeli védjegyként értelmezett LEGO védjegyek nem monopolizálják a piacot, mert „más formai kialakítással ... senki sincs elzárva attól, hogy a [legókockának] az egybeépíthetőséget biztosító műszaki megoldását alkalmazza”.

²⁰⁶ „Where the essential functional characteristics of the shape of a product are attributable solely to the technical result, Article 3(1)(e), second indent, precludes registration of a sign consisting of the that shape, even if that technical result can be achieved by other shapes”. A bíróság a „solely attributable” (csupán annak tulajdonítható) kifejezést „exclusively” (kizárólag) és „necessary” (szükséges) jelentésben értelmezi. Bár a Philips/Remington-döntés szóhasználata valóban nem szerencsés, a 83. pontot megelőző fejtegetésekkel és a 84. ponttal összeolvasva megállapítható, hogy a „solely attributable” kifejezést kizárólagosságként értelmezni nem lehet.

7.4.4. A célzott műszaki hatással kapcsolatos döntések kritikája

7.4.4.1. Műszaki megoldás – műszaki hatás

A „műszaki megoldás” és a „műszaki hatás” fogalmának szétválasztása sem a Vt., sem az irányelv szövegéből nem vezethető le.²⁰⁷ Az Szt. sehol nem használja a „műszaki megoldás” fogalmát. Ez a szóösszetétel éppen a védjegyirányelv angol szövegében szerepel (*technical solution*). A „műszaki megoldás” tehát az angol irányelv szóhasználata, aminek a „műszaki hatás” a magyar megfelelője. Ha a fogalmat a védjegyirányelv használja, akkor a „műszaki megoldás” nem értelmezhető speciális szabadalmi jogi kategóriaként, és nem lehet szűkebb kategóriaként alkalmazni a védjegyjogi funkcionalitásnál használt magyar kifejezéshez képest.

7.4.4.2. Műszaki megoldás – szűkítő értelmezés

Az alakzatban megjelenő műszaki megoldás fogalmának szűkítése a szabadalmi szabályokra hivatkozással ellenkezik a védjegyszabályozás logikájával. A Vt. és az irányelv tágabb kategóriát hoz létre a szabadalmi szabályoknál, mert általában kívánja megakadályozni műszaki megoldások védjegyoltalom alá helyezését.²⁰⁸ A védjegyszabályozás tehát minden, szabadalmi oltalom szempontjából értékelhető műszaki megoldást hatókörébe von, de ezen túlmenően is tiltja az egyéb, célzottan műszaki hatás kiváltására szolgáló alakzatok védjegykénti lajstromozását. A Lego-döntések ezzel ellentétesen foglaltak állást, és a legörendszerű építő-kockák műszaki leírását tartalmazó szabadalmakból csak a célzott műszaki hatás állítólagos „minimális (szükséges) feltételeit” tartalmazó szabadalmi igénypontokat vették figyelembe a célzott műszaki hatáshoz szükséges formai jellemzők megállapításánál.

A szabadalmi igénypont azonban a műszaki megoldás azon elemeit írja le, amelyekre szabadalmi igényt jelentenek be. Ezek jellemzően azok az új megoldások, amelyek oltalomképesek (lehetnek).²⁰⁹ A szabadalmi leírás és az ahhoz csatolt ábrák azonban szintén a szabadalomban igényelt találmány műszaki jellemzőit írják le és értelmezik.²¹⁰ A leírás azokat a tulajdonságokat mutatja be, amelyekre az új megoldás ráépül. Az igényponton kívül bemutatott egyéb műszaki jellemzők azonban ugyanúgy nem részesülhetnek védjegyoltalomban, mint az oltalomképes műszaki megoldások, hiszen a védjegyszabályozás logikája szempontjából lényegtelen, hogy egy már lejárt szabadalommal védett műszaki megoldást

²⁰⁷ A Lego hasonló, a Philips/Remington-eset szóhasználatára alapított érvelését a CFI-döntés elutasította (CFI-döntés 32–36. pont).

²⁰⁸ Hasonlóan értelmezi e szabályt *Bentley–Sherman*: i. m. (26), p. 810.

²⁰⁹ *Bentley–Sherman*: i. m. (26), p. 364.

²¹⁰ *Lontai–Gyertyánfy–Vékás*: i. m. (49), p. 219.

vagy egy szabadalmi szempontból oltalomképtelen műszaki megoldást kívánnak védjegyoltalom alá helyezni. A védjegyoltalom mindkét esetben visszaélészerűen monopolizálna egy műszaki megoldást, ezen keresztül pedig egy termékpiacot.

A szabadalmi igénypontokra szűkített vizsgálat alapján nem foglalkoztak a bíróságok sem a szabadalmak azon részeivel, amelyek szabatosan és pontosan leírták a LEGO védjegyeken látható alakzatot, sem egyéb módon nem tárták fel az alakzat műszaki tulajdonságait. Ezért a Lego-döntésekben az eljáró bíróságok a kizáró ok értelmezését a védjegy szabályozási céljával ellentétes módon leszűkítik.

7.4.4.3. Esztétikai szempontok – a tényállás tágítása

A bíróságok gondolatmenete szétválasztotta a szabadalmi igénypontokból levezethető elemeket az „esztétikai szempontból” meghatározott elemektől. A bíróságok által figyelembe vett esztétikai jellemzők kizárólag olyan formajegyek, amelyek egyértelműen műszaki jellegűek (arány, méret) vagy azok által meghatározottak (a kapcsológombok formája az egymásra helyezett legókockák csatlakozását szolgáló megoldás).

Ezeket az esztétikai jellemzőket tekintették a bíróságok olyan esetleges jellemzőknek, amelyek miatt az alternatív, más esztétikai jellemzőkkel rendelkező alakzatok megvalósíthatósága mentesülési okként vehető figyelembe a LEGO védjegyek esetében.

Ilyen formajegyekkel azonban minden funkcionális alakzat rendelkezik. Minden térben megjelenő műszaki megoldás rendelkezik esztétikailag értelmezhető formával, aminek kiterjedése, arányai meghatározhatók.²¹¹ Ezért a funkcionalitásra vonatkozó kizáró okok értékelésekor nem játszhatnak szerepet a műszaki megoldást megvalósító alakzat funkcionális elemeinek esztétikai jellemzői. A funkcionalitás esetében megvizsgálandó kérdés ennél jóval egyszerűbb: amennyiben az oltalom alá helyezni kívánt alakzat lényeges formai elemei műszaki megoldás megvalósítását szolgálják, akkor – függetlenül ezen elemek esztétikai jellemzőitől – a megjelölés oltalomképtelen. Amennyiben a forma funkcionális vizsgálatát megnyitjuk az esztétikai jellemzők előtt, akkor parttalaná válik a kizáró okok értelmezési tartománya, és a funkcionalitás elvén alapuló kizáró okok alapvető célja ellehetetlenül.

7.4.4.4. Összefoglalás

A műszaki hatás értelmezésének leszűkítésével, majd az esztétikai szempontok bevonásával a bírósági értelmezés a jelenleg ismert európai gyakorlattal ellentétes úton jár. A teszt ott szűkít, ahol nem kellene, és olyan szempontok előtt nyitja meg a tényállást, amelyek nem részei az alkalmazandó tesztnek. A kritizált megoldások alapján a LEGO védjegyekkel

²¹¹ Egy hengerfejet, téglát vagy gerendát is le lehet írni „esztétikai jellemzők” alapján, ettől azonban az alakzat nem lesz alkalmas védjegyoltalom megszerzésére.

kapcsolatos döntések kifejezetten azt állapítják meg, hogy funkcionális alakzatok mentesülhetnek a kizáró ok hatálya alól, ha léteznek olyan alternatív formák, amelyek funkcionális elemei eltérő esztétikai jellemzőkkel rendelkeznek. Ez alapjaiban mond ellent a Philips/Remington-ügyben kimondott elvnek, és korlátozza a verseny megjelenését a legókockák piacán.²¹²

A Fővárosi Ítéletábla döntésében ez a következtetés csak burkoltan jelenik meg, amikor „védjegyjogi alapelvnek” tekinti az összeépíthető építőkockák oltalomképességét. A Legfelsőbb Bíróság azonban már egyértelműen kimondja, csak más formai kialakítással lehet legőrendszerű, összeépíthető építőkockákat forgalmazni Magyarországon. Ez a kijelentés kifejezetten tagadja a szabadalmi jog és az iparjogvédelem alapelvét, vagyis hogy az oltalmi idő lejártát követően az oltalmazott műszaki megoldás közkinccsé válik.

A Legfelsőbb Bíróság azt is megállapítja, hogy ez az értelmezés nem eredményez monopohelyzetet a legókockák piacán a Lego számára. Azonban egy olyan helyzet, amikor egy meghatározott formai kialakítású terméket csak egy gyártó forgalmazhat egy adott piacon, a közgazdaságtan és a versenyjog definíciója szerinti monopohelyzetnek felel meg.²¹³

7.5. Javaslat a LEGO védjegyek funkcionalitásának értelmezésére

7.5.1. A LEGO védjegyekkel kapcsolatban vizsgálandó alakzat

A LEGO védjegyek egy-egy legó építőkocka fotójából állnak. Olyan megjelölések tehát, amelyek kizárólag az adott áruforma fotografikus ábrázolásai. Emiatt a háromdimenziós védjegyekkel kapcsolatban kialakult esetjog és a funkcionalitásra vonatkozó abszolút kizáró okok alkalmazhatók rájuk.²¹⁴

7.5.2. Az áru jellegéből következő megjelölés vizsgálata

A LEGO védjegyeket a Vt. 2. § (2) bekezdés b) pontjának első fordulata alapján (áru jellegéből következő alakzat) vizsgálva, első lépésként meg kell állapítani, milyen árut kell figyelembe vennünk az oltalmazni kért alakzat (illetve fotója) esetén. Ezt követően kell meghatározni az áru jellegét, rendeltetését, majd azt, hogy a megjelölésen látható alakzat mennyiben következik a korábban feltárt árujellegből.

²¹² Philips/Remington 84. pont (l. 7.3.2.3. pont).

²¹³ A Legfelsőbb Bíróság minden, a LEGO védjegyeken látható formára mondta ki a védjegyjogosult kizárólagos jogát, amiből az is következik, hogy az arányaiban, méreteiben eltérő (a Lego kockáival nem összeépíthető), de hengeres kapcsológombbal ellátott minden kocka bitorló lehet.

²¹⁴ Hangsúlyozom, e kizáró okokat akkor lehetne megszorítóan, csak a térbeli védjegyekre értelmezni, ha a kétdimenziós védjegyek alapján ki lehetne zárni a piac monopolizálását. A Lego-döntések és a bitorlási perben hozott határozatok azt mutatják, hogy a magyar védjegyjog kétdimenziós védjegy esetén is monopohelyzetet biztosít a jogosult termék számára.

A LEGO védjegyek esetében vizsgálandó áru a legó játék. Ez az építőkocka eltérő és egyértelműen specifikálható jellemzőkkel (összeépítési rendszerrel) rendelkezik, külön kategóriát alkot az építőkockákon, építőjátékokon belül. Ezt jól mutatja, hogy önálló fogalomként, köznévként is használatos a magyar nyelvben. A legó játékok a fogyasztók szemében nem helyettesíthetők más típusú építőjátékokkal. A legó játékok más árkatégoriában mozognak a játékpiacon, más kereskedelmi jellemzőkkel rendelkeznek, mint a hagyományos építő-kockák.

A legó játékok jellege, alapvető tulajdonsága, hogy a hagyományos építőkockákhoz képest sokkal hatékonyabban kapcsolhatók és építhetők össze stabil, összetett struktúrák kialakítására alkalmas makettek építhetők belőlük, amelyek ugyanakkor könnyen szétszedhetők.

A legókockák jellege – a hagyományos játékoktól eltérően – megegyezik rendeltetésükkel. Az áru jellegének és rendeltetésének egyezése a kockák (és fényképszerű ábrázolásuk) funkcionális meghatározottságát mutatja. A funkció hatékony műszaki megvalósítása kivételesen sikeressé tette a legó játékokat, és a kockák műszaki tulajdonságai folytán – különösen a belső (negatív) kapcsolóelemek kifejlesztése után – a Lego kizorította a hagyományos, illetve egyéb műszaki elveken működő építőkockákat, építőjátékokat a piacról.

A LEGO védjegyeken megjelenő áru jellege az Értelmező kéziszótár szerint, hogy „*kis kiemelkedések és bemélyedések segítségével*”²¹⁵ teszi összeépíthetővé a műanyag játékkockákat. A Lego szakértői szerint a legókockának „*tégla formájúnak kell lenni és rendelkeznie kell olyan eszközökkel, amelyek lehetővé teszik*” az építőkockák összeépíthetőségét,²¹⁶ illetve „*a kapcsológombok és csövek [negatív kötőelemek] teszik lehetővé, hogy a [kocka] más kötőelemekkel úgy kapcsolható össze, hogy stabil modellek és struktúrák legyenek kialakíthatók*”.²¹⁷

A LEGO védjegyeket alkotó megjelölések olyan fotók, amelyek egy téglatest formájú építőkockát és a felszínéből kiálló, az összekapcsoláshoz szükséges kapcsológombokat ábrázolnak. A LEGO védjegyeket alkotó megjelölés minden grafikai eleme olyan alakzatot ábrázol, ami a legókockák funkciójának megvalósításához szükséges. Mivel az áru funkciója (rendeltetése) és az áru jellege azonos, a LEGO védjegyek az általuk oltalmazott áru jellegéből egyenesen következnek. A LEGO védjegyek tehát nem oltalomképesek.

7.5.3. A műszaki hatás eléréséhez szükséges alakzat vizsgálata

A LEGO védjegyek vizsgálata a Vt. 2. § (2) bekezdés *b*) pont második fordulata alapján a következő folyamatból áll. Először meg kell határozni az áru által elérni kívánt műszaki hatást (műszaki megoldást). Ezt követi a műszaki hatás megvalósításához szükséges formák, alak-

²¹⁵ I. m. (3), p. 806. (l. 3. lábjegyzet).

²¹⁶ A Lego korábbi terméktervezői osztályvezetője által a közösségi védjegyeljáráshoz adott írásos szakvéleményt, amit a magyar eljárásban is felhasználtak.

²¹⁷ A Lego által felkért angol fizikus által a közösségi védjegyeljáráshoz adott írásos szakvélemény, amit a magyar eljárásban is csatoltak.

zatok meghatározása, majd a megjelölésben oltalmazni kívánt alakzat lényeges elemeinek összevetése. Ha a megjelölés lényeges elemei egyúttal a műszaki megoldás megvalósításához szükséges elemek, akkor a törlési ok megáll.

Az áru által elérni kívánt műszaki hatás a LEGO védjegyek esetében lényegében megegyezik az áru rendeltetésével, hiszen a legókockák esetében a műszaki megoldás határozza meg az áru rendeltetését és jellegét, természetét. A legókockák által elérni kívánt műszaki hatás tehát az egyéb építőkockákhoz és -modellekhez viszonyított stabilabb, erősebb összeépíthetőség, ami párosul az összeállított struktúrák egyszerű szétszerelhetőségével.

Ezt a műszaki hatást a Kiddicraft-szabadalmakban és a Lego 1958-as szabadalmában feltárt műszaki megoldás valósítja meg. E megoldás lényege, hogy a jellemzően téglatest formájú építőelemek felszínén olyan kiemelkedések találhatók, amelyek a rájuk helyezett, azonos elven működő építőkockák üreges belsejéhez kapcsolódva megakadályozzák az építőkockák elmozdulását egymáson. A Lego szabadalma a kockák egymáson történő elcsúszását a kiemelkedésekhez illeszkedő negatív kapcsológombokkal a korábbinál hatékonyabban akadályozza meg, miközben az építmények szétszerelhetősége is megmarad.

A műszaki megoldásokat részletesen feltárja a Kiddicraft-szabadalom és az azt továbbfejlesztő Lego-szabadalom. A Kiddicraft-alapszabadalom korábban már idézett leírása²¹⁸ a kiemelkedéseket alapvetően hengeres kiemelkedésként írja le, de hangsúlyozza, hogy elképzelhetők más formájú kapcsológombok is.²¹⁹ A műszaki megoldás részletes vizsgálatát követően megállapítható, hogy a legókockák lényeges funkcionális elemei: a téglatest, az abból kiemelkedő kapcsológombok és a belső negatív kötőelemek.

A LEGO védjegyek olyan megjelölésből állnak, amelyek kizárólag olyan alakzatokat ábrázolnak, amelyek nem hordoznak a legókockák műszaki megoldásának lényeges funkcionális elemein kívül egyéb információt. Ezek az elemek funkcionálisan meghatározottak, formájuk, méretük azt szolgálja, hogy egymással összekapcsolhatók, illetve könnyen szétválaszthatók legyenek.

A Philips/Remington-eset 84. pontjában megfogalmazottakhoz képest tehát nem „csak” az alakzat lényeges (funkcionális) elemei állnak a műszaki megoldáshoz szükséges alakzatokból, de a megjelölés egésze nem más, mint a Kiddicraft (és a Lego) szabadalmaiban feltárt műszaki megoldás ábrázolása.

Ezért a LEGO védjegyek a Vt. 2. § (2) bekezdés *b*) pontjának második fordulatában meghatározott abszolút kizáró okba ütköznek, és nem oltalomképesek.

²¹⁸ L. 6.5.1 pont, 151. lábjegyzet.

²¹⁹ A hengeres forma műszaki, tervezési szempontból optimális, kézenfekvő megoldás, hiszen a hengeres forma (feltéve, hogy a henger alapjának átmérőjét, illetve magasságát nem növelik aránytalanul) egyszerűre biztosítja az erős összekapcsolást és az egyszerű szétszerelhetőséget.

8. ÖSSZEFOGLALÓ KÖVETKEZTETÉSEK

8.1. A LEGO védjegyek oltalmi köre – legalábbis a magyar bíróságok értelmezésében – csak annyiban különbözik a Lego európai védjegyétől, hogy nem vonatkozik a piros színre. Mégis, a Lego-döntések az európai döntésekkel ellentétes eredményre jutottak. A párhuzamos közösségi eljárással az a ritka helyzet állt elő, hogy öt évvel Magyarország csatlakozását követően a Vt. harmonizált alkalmazását egyértelműen és világosan tesztelhetjük. A CFI-döntés visszhangja szerint a legókockák oltalmának törlése az Európai Bíróság döntéseinek „kontextusában nem meglepő”.²²⁰ A magyar eljárások ellentétes eredménye és a cikkemben elemzett kérdések egyértelműen jelzik: a magyar védjegyjogi jogalkalmazás harmonizálása problémákkal terhelt. A elemzés elején feltett kérdésre a LEGO védjegyekre vonatkozó döntések részletes vizsgálata után azt a választ kell adnunk, hogy a magyar védjegyjogi gyakorlat nem megfelelően harmonizált.

8.2. Ha a harmonizációs problémák okait keressük, akkor könnyű magyarázatul kínálkoznak a szokásos érvek a nemzeti bíróságok vonakodásáról az Európai Bíróság joggyakorlatának követésére, a nyitottság hiányáról. Az egyes döntéseket megfigyelve azonban látszik, e könnyű magyarázat nem ad valódi választ. Egyrészt az utóbbi években születtek jó és európai kontextusban is helytálló ítéletek. Másrészt a LEGO védjegyek ügyében az egyes bíróságok, különösen az első fokon eljáró Fővárosi Bíróság, részletes és alapos elemzést végzett. Az elsőfokú döntés kifejezetten hivatkozott a Philips/Remington-esetre, világosan mutatva a törekvést az Európai Bíróság értelmezésének való megfelelésre. A probléma tehát nem az elutasító attitűd hiányára vezethető vissza.

8.3. A bíróságok gondolatmenetében minden döntési pontnál rendszerszerű eltérés mutatható ki. A Lego-döntések minden érvelési csomópontban a piaci, versenyjogi megalapozású érvekkel ellentétes álláspontot követik. Nem kizárt, hogy e tendencia történeti okokra vezethető vissza. A Vt. az 1969-es védjegy törvényt – a jogharmonizációs kötelezettség mellett a politikai változásokra is reagálva – a tényleges piaci folyamatokra érzékeny szabályozással váltotta fel, és a Vt. „a védjegy jogintézményét a gazdasági verseny szolgálatába állította”.²²¹ Bendzsel Miklós tanulmánya ezzel kapcsolatban idézi Beck Salamon 1934-es monográfiáját, amely „úgy fogja fel a védjegy jogot, hogy az része a versenyjognak”.²²² A védjegynek a piaci versenyben, a piacgazdaságban betöltött szerepe tehát korántsem tekinthető új vonásnak.

²²⁰ Gavin Llewellyn: Lego brick loses protection – Is trademark law in good shape? Trademark World, 2009. március, 215. sz., p. 24.

²²¹ Dr. Bendzsel Miklós: Védjegy és versenyképesség. Előadás az MSZH, a Magyar Védjegy Egyesület és a Magyar Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Egyesület „10 éves a védjegy törvény” című konferenciáján, Budapest 2007. június 29.; http://www.mszh.hu/hirek/Bendzsel_Miklos_vedjegy_konf.pdf

²²² Bendzsel: i. m. (221), 2007, p. 1.

A védjegyszabályozás azonban e szempontot a tervgazdaság több évtizedes időszakában nem hangsúlyozta. A versenyközpontú megközelítés ugyanakkor a nemzetközi szakirodalom szerint a mai viszonyok között „erősebb, mint a történelem során bármikor”.²²³ Így a Vt. és az európai védjegyjogi elvek alkalmazása kétszeresen jelent éles kultúráváltást a magyar védjegyjog elméletében és gyakorlatában.

8.4. A Lego-döntések arra is rámutatnak, hogy a hazai védjegyjog fogalmi és dogmatikai készlete számos helyen bizonytalan, és nincs összhangban az európai esetjogból kirajzolódó értelmezési alapelvekkel. E hiányosságok megszüntetése talán kevésbé a gyakorlat, mint a jogtudomány feladata lenne. Ha e bizonytalanságok és hiányosságok hosszú távon fennmaradnak, akkor a védjegyjogi szabályozás – annak látszólagos harmonizáltsága ellenére – nem éri el a célját. Ezzel romlik a magyar szabályozás és közvetetten a magyar gazdaság versenyképessége, ez pedig szükségtelen társadalmi költséggel jár. Véleményem szerint a tanulmányban tárgyalt ügyekben megmutatkozó jelentős bizonytalansági pontok a következők.

- A közhiteles védjegynyilvántartás fogalma és szerepe, valamint adatainak értelmezése nem egyértelmű. Ezért a védjegyjogi vizsgálat tárgya (adott esetben az áru és a védjegy különbsége) sem világos, a védjegy fogalma felhígul, parttalaná válik.
- A megjelölés és a védjegy közötti különbség ismeretlen, a magyar jogban nem alkalmaznak *a priori* oltalomképességi tesztek. Ezért – többek között – nem válik szét az absztrakt és a konkrét megkülönböztetőképeség értelmezése, nem világos a funkcionalitással kapcsolatos kizáró okok elsődleges jellege.
- A jogalkalmazók nem tesznek különbséget a konkrét megkülönböztetőképeség és az egyéb, a megkülönböztetőképeséghez kapcsolódó feltétlen kizáró okok (generikus és leíró védjegyek) között. Ennek következtében e kizáró okok a gyakorlatban átfedik egymást, nem alakulnak ki világos és transzparens elbírálási elvek, tesztek.
- A funkcionalitással kapcsolatos alapvetések és jogalkotói célok nem világosak. A kapcsolódó kizáró ok alkalmazása a fogalmi tisztázatlanság miatt e célokkal ellentétes, versenyt korlátozó eredményre vezet.
- Az európai esetjog – a fogalmi tisztázatlanság miatt – nem, vagy korlátozott mértékben érvényesül, a fogalmi és gyakorlatbeli harmonizáció akadozik.

8.5. Hangsúlyozom: tanulmányom nem vádirat, hanem látlelet. Ezért az abban megfogalmazott javaslatoknál – amelyek bizonyosan nem az egyetlen helyes megoldást fogalmazzák meg – fontosabbnak tartom a felvetett fogalmi és elméleti kérdések alapos végiggondolását és megvitatását. A Lego-döntések azt tükrözik, hogy a harmonizáció jogtechnikailag sikeres volt, de a tényleges, alapos változás, a „nagy ugrás” még várta magára. A fogalmi, elméleti tisztázás a valódi változás és a valódi jogharmonizáció elengedhetetlen feltétele.

²²³ Keeling: i. m. (72), p. 147.